

Odrednice stavova prema dječjim pravima kod budućih obrazovnih djelatnika

Sukobljević, Tea

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:316210>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-09**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za psihologiju

**ODREDNICE STAVOVA PREMA DJEČJIM PRAVIMA KOD BUDUĆIH
OBRAZOVNIH DJELATNIKA**

Diplomski rad

Tea Sukobljević

Mentor: doc. dr. sc. Aleksandra Huić

Zagreb, 2021.

IZJAVA

Pod punom moralnom odgovornošću izjavljujem da sam ovaj rad izradila samostalno te da u njemu nema kopiranih, prepisanih ili preuzetih dijelova teksta tuđih radova koji nisu propisno označeni kao citati s navedenim izvorom iz kojeg su preneseni.

U Zagrebu, 2021.

Tea Sukobljević

Sadržaj:

UVOD	1
<i>Razvoj dječjih prava; zaštita i samoodređenje</i>	1
<i>Dječja prava u kontekstu škole</i>	2
<i>Stavovi prema dječjim pravima i neke njihove odrednice</i>	4
CILJ ISTRAŽIVANJA, PROBLEMI I HIPOTEZE	8
METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA	9
<i>Sudionici</i>	9
<i>Postupak</i>	10
<i>Instrumenti</i>	10
REZULTATI	12
Deskriptivna analiza	12
<i>Skala stavova o dječjim pravima na zaštitu</i>	12
<i>Skala stavova o dječjim pravima na samoodređenje</i>	12
<i>Informiranost i educiranost o dječjim pravima</i>	13
Inferencijalna analiza	14
<i>Razlika u stavu sudionika između prava djece na zaštitu i prava na samoodređenje</i>	14
<i>Povezanost informiranosti o dječjim pravima sa stavom o pravima djece na zaštitu i samoodređenje</i>	14
<i>Razlika u stavu prema pravima na zaštitu i pravima na samoodređenje s obzirom na fakultetsko usmjerenje i upoznatost</i>	15
<i>Analiza doprinosa demografskih karakteristika, političkog opredjeljenja, religioznosti i upoznatosti na stav o dječjim pravima na zaštitu i samoodređenje</i>	17
RASPRAVA	19
<i>Metodološka ograničenja i prijedlozi za buduća istraživanja</i>	23
<i>Praktične implikacije</i>	25
ZAKLJUČAK	27
LITERATURA	28
PRILOG A	35
PRILOG B	36
PRILOG C	38
PRILOG D	39
PRILOG E	40

Odrednice stavova prema dječjim pravima kod budućih obrazovnih djelatnika

Determinants of prospective teachers' attitudes towards children's rights

Tea Sukobljević

SAŽETAK

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati stavove studenata učiteljskih i nastavničkih usmjerenja prema dječjim pravima i ustanoviti odnos tih stavova s nekim njihovim karakteristikama i upoznatosti s temom dječjih prava. Uzorak se sastojao od 265 budućih učitelja, nastavnika i stručnih suradnika, trenutno studenata učiteljskih fakulteta i nastavničkih smjerova na sveučilištima u Hrvatskoj. Podaci su prikupljeni online anketnim upitnikom. Za mjerenje stavova prema različitim vrstama dječjih prava korišten je *Upitnik o dječjim pravima*, upoznatost s temom dječjih prava mjerena je kao tri njena aspekta: subjektivna procjena upoznatosti, objektivna i prethodna izloženost informacijama te su postavljena pitanja o sociodemografskim obilježjima sudionika. Rezultati pokazuju da studenti više podržavaju prava djece na zaštitu od prava na samoodređenje. Više objektivno informirani o dječjim pravima daju veću podršku pravima na samoodređenje. Studenti društveno-humanističkih smjerova iskazuju nešto pozitivnije stavove prema pravima na samoodređenje od onih s tehničkih i prirodoslovnih, više su izloženi temi dječjih prava, i objektivno bolje upoznati s temom. Kod prava na zaštitu između njih nema razlike. Preostala sociodemografska obilježja te subjektivna procjena i izloženost nisu se pokazali kao značajni prediktori stavova prema pravima no dobivenim rezultatima treba pristupiti oprezno. Nalazi impliciraju da je znanje o pravima povezano sa stavovima o njima te da razlike u tome postoje među studentima različitih usmjerenja iz čega zaključujemo da je potrebno dodatno se posvetiti njihovoj edukaciji o toj temi.

Ključne riječi: *dječja prava, prava na zaštitu, prava na samoodređenje, upoznatost s pravima*

ABSTRACT

The aim of this study was to examine prospective teachers' attitudes towards children's rights and assess the relationship between their certain characteristics and knowledge about children's rights. The sample consisted of 265 future teachers, professors and professional associates who are currently students enrolled in universities in Croatia. The data was collected through an online survey questionnaire. Attitudes toward two types of children's rights were measured by *Children's Rights Attitude Scale*, knowledge about children's rights was measured as it's three aspects: subjective assessment of familiarity with the subject, objective knowledge and former exposure to information. Questions regarding sociodemographics were also asked. The results showed that students show somewhat greater support for nurturance than self-determination. Objectively knowledgeable students show greater support for self-determination. Field of study significantly predicts self-determination rights attitudes: humanities and social sciences students support them more than those in STEM, while there is no significant difference between them regarding nurturance rights. Remaining sociodemographic characteristics, subjective assessment of knowledge of and former exposure to information about children's rights did not significantly predict attitudes towards rights. However, the results obtained should be approached with caution. These findings implicate that knowledge about rights is related to attitudes towards them and student's field of study, what leads to the conclusion that their education about the subject needs further attention.

Key words: *children's rights, nurturance rights, self-determination rights, knowledge of rights*

UVOD

Ljudska su prava temeljni standardi jamčeni od država svakom pojedincu – on ih ne treba „posebno“ zaslužiti i ona mu se ne trebaju „posebno“ dati. Ona se ne tiču samo zadovoljavanja osnovnih bioloških potreba, već bi trebala pojedincu omogućiti i da razvije i koristi svoje potencijale te da zadovolji i svoje društvene potrebe. Opća su i neotuđiva, primjenjuju se svugdje i nemoguće ih je oduzeti pojedincu čak i uz njegov pristanak. Društva nisu oduvijek prihvaćala činjenicu da se ljudska prava odnose na sva ljudska bića, a to uključuje i djecu; i ona bi trebala imati sva prava kao i odrasle osobe (Petani i Mijić, 2017). To se viđenje djece pojavilo relativno kasno: tek tijekom prošlog stoljeća je status djece napredovao sa razine vlasništva na razinu ljudskog bića (Hallet i Prout, 2003, prema Jiang i sur., 2013).

Postupno povećanje svijesti o potrebi za dječjim pravima s vremenom je dovelo do UN-ove Konvencije o pravima djeteta, usvojene na Glavnoj skupštini UN-a 1989. godine. U vrlo kratkom roku ratificirana je od strane većine članica UN-a (izuzevši SAD i Somaliju) i time postala do tada najobuhvatniji i najšire prihvaćen ugovor iz područja ljudskih prava (Ben-Arieh, 2008). Promjene u statusu djece kao posljedicu su imale i drugačiji pogled na njihovo obrazovanje: ono više nije bilo instrument kojim društvo oblikuje djecu održanja hijerarhije radi, već postaje njihovo pravo i instrument u postizanju i održavanju osobne životne dobrobiti (Jiang i sur., 2013). Možemo reći da time školski djelatnici stječu odgovornost za promicanje dječje dobrobiti i ostvarenje njihovih prava, što je razlog usmjeravanja ovog rada na istraživanje stavova budućih učitelja, nastavnika i stručnih suradnika o dječjim pravima i nekih njihovih odrednica u odgojno-obrazovnom procesu.

Razvoj dječjih prava; zaštita i samoodređenje

Kroz 18. i 19. stoljeće postupno dolazi do podizanja svijesti o važnosti zaštite djece od opasnosti i iskorištavanja. Ta svijest je dalje doprinijela uvođenju promjena u zakonima: dječji se rad počinje ograničavati, a počinje se i s uspostavom besplatnog školovanja. Kroz cijelu povijest obrazovnih sustava na djecu se gledalo kao na nekompetentnu, kao na vlasništvo i osobe koje su tek u nastajanju te ih treba cilju usmjeravati „čvrstom rukom“. Tradicija obrazovne kulture uključuje strogu disciplinu i spektar psiholoških i tjelesnih oblika kazni: opresiju i zastrašivanje u svrhu kontrole (Jiang i sur., 2013). U tim početnim stadijima razvoja dječjih prava naglasak je bio na osobinama djece zbog kojih ona zahtijevaju zaštitu ili trebaju biti kontrolirana: djeca su viđena ili kao pasivna, slaba i ranjiva bića ili kao

neobuzdana (Hallet i Prout, 2003, prema Jiang i sur., 2013). Orijentacija prema zaštiti stavlja naglasak na obvezu cijelog društva da donosi odluke s „najboljim interesom djeteta“ na umu, kako bi ih zaklonilo od štete i oblikovalo njihov razvoj. Što se smatra dobrim i poželjnim određuju osobe koje nad djetetom imaju autoritet, pa se takav pristup djeci naziva paternalističkim (Cherney i Shing, 2008).

Tek sredinom 20. stoljeća fokus se sa prava na zaštitu premješta na prava na samoodređenje, što ima temelje u tvrdnji da su i djeca jednakopravne osobe i time imaju prava na iste povlastice kao i odrasli (Peterson-Badali i Ruck, 2008). Povećanje svijesti o toj vrsti prava dovelo je do globalnog pokreta usmjerenog na pružanje većeg stupnja samostalnosti i autonomije djeci i adolescentima pri donošenju odluka koje se tiču njihovih vlastitih života i razvoja (Cherney i Shing, 2008). Promjene tog pogleda na djecu kao nesposobnu i potpuno ovisnu očita je i u Konvenciji o pravima djeteta: ona sadrži ne samo prava djece na zaštitu, već i prava na donošenje odluka o vlastitom životu, te razvoj u autonomnu odraslu osobu. Konvencija nudi (normativan) okvir za razumijevanje dobrobiti djece, promovira cjelovit i zaokružen pogled na dječji razvoj i dobrobit (Jiang i sur., 2013) i pokušava pronaći ravnotežu između tih vrsta prava, što se vidi i u dva temeljna načela po kojima je Konvencija oblikovana: najbolji interes djeteta i razvojne sposobnosti djeteta. Prvo temeljno načelo vidimo po osnovnoj razlici između ovih skupina prava, a to je da prava skrbi i zaštite ispunjava društvo ili neki drugi društveni agens u svrhu djetetove dobrobiti, dok prava na samoodređenje omogućuju samoj djeci da samostalno djeluju na vlastite živote no to od njih zahtijeva i posjedovanje za to potrebnih određenih sposobnosti (Petani i Mijić, 2017).

Dječja prava u kontekstu škole

Na školama leži velika odgovornost za razvoj mladih ljudi, usklađen sa ciljevima njihovih društava, zajednica, roditelja, ali i njihovim vlastitim. One predstavljaju institucionalizirani sustav odgoja i obrazovanja djece i mladih i medij su pomoću kojeg vlade mogu implementirati Konvenciju u živote sve djece. Djelatnici škola su osnovni pokretači razvoja i učenja u školskom kontekstu i time ključni za primjenu i poučavanje principa Konvencije unutar škola. Primijenjene u školskom okruženju, pozitivne holističke ideje Konvencije promoviraju potpun razvoj djeteta (kako bi ono doseglo svoje pune potencijale) – uči ih mnogočemu, a posebno ih priprema na odgovoran život u društvu, s naglaskom na miroljubivost i toleranciju (Hart i Hart, 2014).

Fokus na učenje dječjih prava kod učenika promovira i razvoj njihovih osobnih interesa. Kad postoji osobni interes za nešto, više se uključuju i to povećava vjerojatnost da će naučeno biti integrirano u identitet djeteta koji je još u razvoju (Covell i Howe, 2005, prema Howe i Covell, 2010). Važno je napomenuti i da osobni interes olakšava razumijevanje i empatiziranje sa situacijama drugih; empatija je pobuđena kada dođe do osjećaja povezanosti s tuđim situacijama i osjećajima – jer sva djeca imaju jednaka prava. To im pomaže ne samo u tome da vide sebe kao osobe koje posjeduju i zaslužuju prava, već i kao one koji poštuju prava drugih (Howe i Covell, 2010). Školski programi koji obuhvaćaju učenje o dječjim pravima kod učenika su još doveli i do porasta u doživljenoj podršci od strane učitelja i drugih učenika, veće podrške pravima drugih te do porasta samopoštovanja (Covell i sur., 2002; Decoene i DeCock, 1996, prema Covell i sur., 2002). Oni dovode i do povećanog učeničkog angažmana u nastavi i aktivne participacije (Covell, 2010) te do porasta u pozitivnim oblicima ponašanja (Covell i sur., 2009) tako da, osim pozitivnog učinka na učenike, poučavanje o dječjim pravima pozitivno djeluje i na same učitelje smanjivanjem razina sagorijevanja na poslu: kad se učenici u učionici ponašaju na društveno odgovoran način i poštuju prava drugih, a pri tome su još i aktivno uključena u nastavne aktivnosti, odnos sa samim učiteljima postaje bolji i oni iz toga dobivaju osjećaj osobnog postignuća na poslu (Covell i sur., 2009). No, o dječjim pravima se u učionici neće govoriti ako učitelji i nastavnici o njima ne znaju ništa ili prema njima imaju negativne stavove. Stoga je bitno educirati ih o njima.

Učitelji su pri edukaciji o dječjim pravima viđeni ili kao aktivni prijenosnici znanja o dječjim pravima s potencijalom za suradnju i unošenje promjena ili kao prepreke zbog zauzimanja „statusa quo“ kako bi zadržali tradicionalan autoritet. Opiranje poučavanju dječjim pravima može se pripisati nedovoljnom znanju i razumijevanju prava djece i prihvaćanju mitova o njima. To nerazumijevanje pobuđuje stavove koji nisu podržavajući prema poučavanju djece njihovim pravima (Covell i Howe, 2005, prema Howe i Covell, 2010). Stavovi koji ograničavaju podršku poučavanju djece njihovim pravima mijenjaju se kad učitelji imaju veće razumijevanje Konvencije i shvaćaju obrazovnu i društvenu korist njihovog poučavanja (Covell i sur., 2002). Još jedan faktor koji bi mogao utjecati na oklijevanje prema poučavanju djece o pravima je nezadovoljavajuće službeno obrazovanje učitelja koje ih ne priprema na poučavanje na netradicionalne načine zbog čega nemaju samopouzdanje za poticanje participativnih aktivnosti u učionici, poput suradničkog učenja, rasprava o društvenim problemima i igranja uloga. Također, malen broj učitelja je kroz službeno obrazovanje pripremljen na stvarno slušanje i uvažavanje glasova djece (Covell i Howe, 2005, prema

Howe i Covell, 2010). Prema Tibbitts (2004) programi građanskog odgoja u školama su uspješni ako se sadržaj izlaže vremenski često, metode učenja su participatorne i učitelji posjeduju potrebno znanje i entuzijazam, stoga ne iznenađuje da je educiranje učitelja o dječjim pravima bitan faktor u promoviranju istih (Lansdown, 1999, prema Jerome i sur., 2015). Gerber (2008) zaključuje da je needuciranost učitelja najveća prepreka za učinkovito implementiranje edukacija u ljudskim pravima. Leblebici i Celikoz (2017, prema Acaray i sur., 2020) zaključuju da je jedan od faktora koji je povezan sa stavom budućih učitelja prema dječjim pravima poznavanje Konvencije o dječjim pravima – oni koji su upoznati s Konvencijom imali su pozitivnije stavove o pravima djece od onih koji nisu. Keng (2008) također navodi ohrabrujući nalaz: nakon pohađanja edukacija o Konvenciji o pravima djece, došlo je do promjene stava učitelja - učenje djece o njihovim pravima u početku je bilo viđeno kao udovoljavanje željama djece, no nakon edukacija daju izjave o bitnosti educiranja o pravima, kako za pojedinca i društvo. Generalno, učitelji nakon edukacija o dječjim pravima redovito pokazuju promjenu stava prema njima (Jerome, 2016; Lyle, 2014). Dakle, možemo zaključiti da budući i trenutni učitelji koji su na neki način informirani o temi prema njoj imaju i pozitivne stavove.

Obzirom na bitnost upoznatosti učitelja i profesora sa dječjim pravima, ovaj rad se bavi time što studenti koji to tek postaju znaju o njima i načinima na koje je to znanje povezano s njihovim stavovima o toj temi.

Stavovi prema dječjim pravima i neke njihove odrednice

Rezultati dosadašnjih istraživanja upućuju na to da osobine, iskustva, znanja, vjerovanja, stavovi i percepcije s kojima budući učitelji kreću u svoje učiteljsko obrazovanje bitno utječu na njihov kasniji razvoj kao studenata i, kasnije, kao učitelja (Minor i sur., 2002). Kao što tvrde Akyeampong i Stephens (2002, str. 262), "Polazne karakteristike i kvalitete prosječnog bruoša učiteljskog ili profesorskog usmjerenja su važni indikatori njihove buduće kvalitete tijekom studiranja i posvećenosti profesiji.". Trenutni studenti učiteljskih i profesorskih smjerova će uskoro biti vrlo bitni faktori u obrazovanju novijih generacija. Kako bismo stvorili za njih uspješan sustav obrazovanja, bilo bi korisno prepoznati i uzeti u obzir osobine tih budućih učitelja i profesora i njihove motivacije s kojima pristupaju početku svog učiteljskog obrazovanja. Kad uzmemo u obzir da odrasli (najviše roditelji i učitelji) igraju veliku ulogu u odlučivanju kad djeca mogu a kad ne mogu imati određena prava, bitno je ispitati njihove stavove o njima (Ruck i sur., 1998). Prema suvremenoj definiciji, stav se može odrediti kao „stečena, relativno trajna i stabilna organizacija pozitivnih ili negativnih emocija,

vrednovanja i reagiranja prema nekom objektu“ (Petz, 2005, str. 465). Postoje razlike u stavovima naspram različitih vrsta prava. Distinkciju između dječjih prava na zaštitu i prava na samoodređenje napravili su Rogers i Wrightsman još 1978. godine, nakon čega su tu podjelu počeli koristiti i ostali istraživači tog područja (Cherney, 2008). Generalno, podrška pravima na zaštitu je veća nego onima na samoodređenje (Bohrnstedt i sur., 1981; Peterson-Badali i sur., 2003). To implicira da je ljudima vjerojatno važnije da je djeci ugodno nego im pružiti slobodu (Bohrnstedt i sur., 1981), a međukulturalna istraživanja dječjih prava pokazuju da među različitim nacijama i kulturama postoje slični nalazi o stavovima prema tim vrstama dječjih prava (Cherney, 2008; Cherney i Shing, 2008; Ruck i sur., 1998). Usmjerenost društava na zaštitu stavlja naglasak na njegovu obavezu da donosi odluke „u najboljem interesu djeteta“, štiti ih od ugroze i usmjerava njihov razvoj (Rogers i Wrightsman, 1978).

Čak i sama djeca pokazuju razlike u podršci različitim vrstama prava – rade distinkciju između onih prava koja mogu koristiti i ona o kojima bi trebali odlučivati odrasli (Cherney i Shing, 2008). Najveću podršku zaštiti djeca daju u dobi od 8 do 12 godina, a nakon četrnaeste se ta razlika smanjuje (Ruck i sur., 1998). Znanje djece o pravima zaštite usko je vezano uz način razumijevanja obiteljskih uloga i veza, a o pravima na samoodređenje sa razvijajućim moralom i razumijevanjem moralnih pravila te sve većom količinom informacija o društvenim institucijama koje posjeduju. To su načini na koje djeca konstruiraju svoje socijalno znanje (Ruck i sur., 1998).

Rezultati istraživanja Petani i Mijić (2017) pokazuju da djecu o pravima poučavaju najviše roditelji (40.3%), a odmah nakon njih su nastavnici (33.5%). Također, kod kršenja njihovih prava u školi okreću se roditeljima (47.1%), koje odmah slijede školski djelatnici (36.5%), dok bi se kod kršenja prava u obitelji najviše sudionika odlučilo zatražiti pomoć od školskih djelatnika (njih 26%). Dakle, iako su roditelji osobe u koje djeca imaju najviše povjerenja, odmah za njima slijede nastavnici i školski djelatnici. Njihova je uloga očito vrlo značajna u poučavanju i održavanju dječjih prava, što je dodatni razlog zbog čega je važno istraživati njihove stavove o njima.

Postoje nalazi da su neke osobine, kao što su dob, razina obrazovanja, religija i etnička pripadnost povezane sa percepcijom dječjih prava. Odrasli koji su mlađi, obrazovaniji, manje religiozni te Azijati ili bijele rase iskazuju veću podršku dječjim pravima. Osim toga, odrasli su spremniji podržavati dječja prava starije djece, nego mlađe djece (Bohrnstedt i sur., 1981). Pronađena je negativna korelacija između dobi sudionika i dobi djeteta pri podršci pravima na

samoodređenje – što je dijete iz primjera starije, a sudionik mlađi, to je veća podrška samoodređenju i obratno. Dakle, sudionici će davati veću količinu prava na samoodređenje starijoj djeci, ali to je i pod utjecajem dobi sudionika – što su mlađi, više će podržavati prava na samoodređenje (Bohrnstedt i sur., 1981; Peterson-Badali i sur., 2003).

Pretpostavka je da je religioznost dio šireg konstrukta liberalizma/konzervatizma te da će oni religiozniji dati više podrške zaštiti jer su, generalno, konzervativnijih stavova, odnosno tradicionalniji (Cherney i sur., 2008). Ulogu religioznosti na razlike u podršci prema pravima na zaštitu i na samoodređenje slično vide i Bohrnstedt i sur. (1981) – kao ukorijenjene u razlikama između liberalnih i konzervativnih stavova. Religioznost je u brojnim drugim istraživanjima pozitivno povezana s tradicionalnim stavovima o rodnim ulogama te desnim političkim opredjeljenjem (Christopher i Mull, 2006).

Politička uvjerenja, stavovi i orijentacije stječu se pomoću različitih socijalnih agensa, poput obitelji, vršnjačkih skupina, obrazovanja, medija itd. (Padhy i Rath, 1986). Politička liberalnost i njen utjecaj na podršku dječjim pravima može se uočiti u međukulturalnim istraživanjima: Kanađani, kao stanovnici liberalnije države, daju veću podršku pravima na samoodređenje od sudionika iz SAD-a, koje su konzervativnije (Lightman, 1991, prema Peterson-Badali i sur., 2003), što podržava pretpostavku da su stavovi o pravima pod utjecajem širih društvenih i političkih stavova (Peterson-Badali i sur., 2003).

Nađene su neke rodne razlike u podršci dječjim pravima: žene daju veću podršku zaštiti (Ben-Arieh i Khoury-Kassabri, 2008; Bohrnstedt i sur., 1981; Peterson-Badali i sur., 2003), no kod samoodređenja razlike nisu pronađene (Peterson-Badali i sur., 2003). Jedno od objašnjenja rodni razlika koje daju Ben-Arieh i Khoury-Kassabri (2008) su patrijarhalne vrijednosti, zbog čega su sudionice više osjetljive na prava od sudionika jer ih u društvu posjeduju manje.

Socioekonomski status (SES) je definiran kao mjera ekonomskog i socijalnog statusa, a tiče se razine obrazovanja, visine prihoda i vrste zaposlenja (Cockerham i sur., 2014). Učitelji višeg SES-a vrjednuju i naglašavaju autonomnost i osobnu odgovornost u učionici (Machionis, 2000, prema Werang i sur., 2016). Učitelji višeg SES-a imaju i više vremena za pripremu školskog materijala i provjeru te evaluaciju školskog napretka učenika. Od učenika imaju visoka očekivanja i ohrabruju ih na daljnje obrazovanje (Trusty i Firtle, prema Werang i sur., 2016). S druge strane, učitelji nižeg SES-a naglašavaju konformizam i poslušnost (Machionis, 2000, prema Werang i sur., 2016), imaju manje vremena za pripremu materijala jer često imaju i poslove sa strane, što im, dodatno, stvara i nove brige (Werang i sur., 2016).

Velik broj budućih učitelja i profesora dolazi na studij s ograničenim „društvenim kapitalom“, koji označava kulturološke navike, dispozicije i vještine koje osobi daju viši ili niži status i obično se stječe u roditeljskom domu, pod utjecajem kulturoloških običaja i SES-a roditelja (Bourdieu, 1986). Visok postotak studenata učiteljskih fakulteta dolazi iz obitelji nižeg SES-a u Turskoj (Aksu i sur., 2010), Australiji (Richardson i Watt, 2006) te SAD-u (Brookhart i Freeman, 1992, prema Aksu i sur., 2010). No, nalazi o povezanosti socioekonomskog statusa i stava prema dječjim pravima ipak nisu jednoznačni. Dok Bohrnstedt i sur. (1981) pronalaze pozitivnu korelaciju između prihoda i podrške dječjim pravima te između razine obrazovanja i podrške pravima na samoodređenje, neka druga istraživanja to nisu potvrdila (Peterson-Badali i Ruck, 2008). Rezultati istraživanja ukazuju na to da je SES učitelja značajno pozitivno povezan sa njihovim zadovoljstvom poslom, podizanjem morala i organizacijskom odanosti, što se, posljedično, odražava i na ukupnost školskog života (Werang i sur., 2016).

Tema dijelom vezana uz SES je i distinkcija između urbanog i ruralnog stanovništva – istraživanja pokazuju da sudionici iz ruralnih područja (posebno manje obrazovani) posjeduju manju razinu svijesti o temi ljudskih prava od onih iz urbanih (posebno više obrazovanih), a kako su dječja prava i ljudska prava, možemo pokušati zaključivati preko njih (D'Souza, 2010). U nekim je istraživanjima nađena i veća podrška objema vrstama dječjih prava kod adolescenata iz urbanih nego iz ruralnih područja (To, 2011).

Studenti se na fakultetima upoznaju ili sa područjem znanosti, tehnologija, inženjerstva i matematike (skraćeno STEM) ili društveno-humanističkim područjem, ali ne sa oba istovremeno (McCahon i Lavelle, 2010, prema Hertel i MacKay, 2015). Studenti u STEM područjima su, zbog organizacije kurikuluma, manje izloženi interdisciplinarnim područjima (Hertel i MacKay, 2015) – tradicionalno, naglasak STEM-a je na matematici i znanosti, a uloga društvenih i humanističkih tema nije dobro shvaćena niti prihvaćena (Evans i sur., 2007). Društveno-humanističke teme (poput teme dječjih prava) vrijedan su dio uravnoteženog obrazovnog iskustva jer doprinose boljem razumijevanju društvenog konteksta problema i razvoju kritičkog mišljenja. Za razliku od STEM područja, globalno se edukacije o ljudskim i dječjim pravima nude stručnjacima poput socijalnih radnika i učitelja (Bajaj, 2017, prema Olsson, 2020). Logično je zaključiti da se i ostale društveno-humanističke discipline dotiču tema ljudskih i dječjih prava, što eksplicitno, što implicitno. Te razlike u kurikulumima mogu dovesti i do razlika među studentima – oni društveno i humanistički orijentirani su potencijalno više senzibilizirani za temu dječjih prava jer su s njom i više upoznati kroz svoje obrazovanje. Postoji li ta razlika jedan je od problema kojima se ovaj radi bavi.

CILJ ISTRAŽIVANJA, PROBLEMI I HIPOTEZE

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati stavove studenata učiteljskih i nastavničkih usmjerenja prema dječjim pravima i ustanoviti odnos tih stavova s nekim njihovim karakteristikama i upoznatosti s temom dječjih prava. Kako bismo ispitali navedeno, postavljeni su sljedeći problemi i hipoteze:

Problem 1: Ispitati podržavaju li budući učitelji, nastavnici i stručni suradnici jednako prava djece na zaštitu i na samoodređenje.

Hipoteza 1: Očekujemo da će budući učitelji, nastavnici i stručni suradnici više podržavati dječja prava na zaštitu nego na samoodređenje.

Problem 2: Ispitati odnos upoznatosti s temom dječjih prava kod budućih učitelja, nastavnika i stručnih suradnika i njihovih stavova s podrškom pravima na zaštitu i pravima na samoodređenje.

Hipoteza 2: Očekujemo da će budući učitelji, nastavnici i stručni suradnici koji daju više procjene subjektivne upoznatosti s temom dječjih prava, koji su više bili izloženi informacijama te koji pokazuju veću objektivnu upoznatost s temom dječjih prava, više podržavati obje vrste dječjih prava od onih koji svoju upoznatost procjenjuju manjom, manje su bili izloženi informacijama i manje su objektivno upoznati s temom dječjih prava.

Problem 3: Ispitati postoji li razlika u stavu prema pravima na zaštitu i pravima na samoodređenje te upoznatosti s temom dječjih prava s obzirom na studijsko usmjerenje budućih učitelja i nastavnika.

Hipoteza 3: Studenti društveno-humanističkih smjerova više će podržavati obje vrste dječjih prava, više su bili izloženi informacijama, davat će više procjene subjektivne upoznatosti s temom dječjih prava i pokazat će veću objektivnu upoznatost s temom dječjih prava od studenata tehničkih i prirodoslovnih studijskih usmjerenja.

Problem 4: Utvrditi doprinos studijskog usmjerenja, veličine mjesta u kojem su živjeli do punoljetnosti, socioekonomskog statusa kućanstva, religioznosti i političkog opredjeljenja sudionika te procjene upoznatosti s pravima u objašnjenju podržavanja prava na zaštitu i podržavanja prava na samoodređenje.

Hipoteza 4a: Očekujemo da će studijsko usmjerenje, veličina mjesta u kojem su živjeli, socioekonomski status kućanstva, religioznost i političko opredjeljenje te upoznatost s pravima imati značajan doprinos u objašnjenju podržavanja prava na zaštitu. Sudionici tehničkih i prirodoslovnih studijskih usmjerenja, iz ruralnijih sredina, nižeg SES-a, više religiozni, desniji na političkom spektru te manje upoznati davat će manju podršku dječjim pravima.

Hipoteza 4b: Očekujemo da će studijsko usmjerenje, veličina mjesta u kojem su živjeli, socioekonomski status kućanstva, religioznost i političko opredjeljenje te upoznatost s pravima imati značajan doprinos u objašnjenju podržavanja prava na samoodređenje.. Sudionici društveno-humanističkog studijskog usmjerenja, iz urbanijih sredina, višeg SES-a, manje religiozni i oni lijevo na političkom spektru te više upoznati davat će podršku objema vrstama prava.

METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Sudionici

U istraživanju je sudjelovao ukupno 541 budući učitelj, nastavnik i stručni suradnik, od kojih je njih 276 odustalo u početku, dok ih je 265 upitnik ispunilo do kraja. U daljnju analizu su uključeni samo oni koji su dali odgovore na sve čestice ($N=265$).

Prosječna dob sudionika je 23 godine ($M=22.64$, $SD=3.028$, $Mdn=22$), dok je dobni raspon između 18 i 42 godine. Žene čine većinu od 84.9% sudionika ($N=225$), muškarci 14.3% ($N=38$), dok je neopredijeljenih 0.8% ($N=2$).

Većina (60.8%) sudionika studira usmjerenja koji pripadaju području društveno-humanističkih znanosti, dok tehnička/prirodoslovna zanimanja studira njih 34.7%. Ostatak od 4.5% spada pod interdisciplinarna područja znanosti.

Životni standard svog kućanstva prosječnim ocjenjuje više od pola sudionika, njih 52.8%. Zatim slijedi viši prosjek (29.4%), niži prosjek (10.9%), znatno viši od prosjeka (5.3%) i, na kraju, znatno niži od prosjeka (1.5%).

Što se tiče religioznosti sudionika, 39.2% ih je procijenilo da su religiozni na svoj način, 27.5% ih nije religiozno, 23% je religiozno u skladu s crkvenim učenjem, 3.4% ih je protivnika religije, a 6.8% nije sigurno u svoju (ne)religioznost. Vjera je u životu uglavnom

važna za 27.2% sudionika, izrazito važna za 21.5%, nevažna za 21.1%, uglavnom nevažna za 12.5%, a za njih 17.7% nije niti važna niti nevažna.

Skoro trećina sudionika (točnije, njih 32.8%) kao političko opredjeljenje navodi centar. Ukupno 43.7% ih naginje lijevo, a 23.4% desno od centra.

Postupak

Da bismo odgovorili na istraživačko pitanje te testirali postavljene hipoteze, provedeno je anketno istraživanje o stavovima budućih učitelja i profesora o pravima djece na samoodređenje i zaštitu. Odabrana je tehnika online upitnika, a za dizajn i distribuciju smo koristili mrežni alat LimeSurvey. Uzorak je bio prigodan, a uzorkovanje je provedeno šaljući link na upitnik u Facebook grupe studenata učiteljskih fakulteta i nastavničkih usmjerenja na sveučilištima u RH. Sudionici su bili dodatno zamoljeni da poveznicu na upitnik podijele s poznanicima koji se školuju za profesore i učitelje. Prikupljanje podataka provedeno je u listopadu 2020. godine. Na početku upitnika, sudionici su bili obaviješteni o temi istraživanja, očekivanom trajanju ispunjavanja upitnika, anonimnosti identiteta u istraživanju te su navedeni kontakti autorica studije. Na kraju je naveden kontakt etičkog povjerenstva Odsjeka za psihologiju kako bi sudionici bili u mogućnosti uputiti potencijalne pritužbe.

Instrumenti

Upitnik se sastoji od tri cjeline. U početnom dijelu sudionici su davali odgovore na sociodemografske čestice. Ovdje su prikupljeni podaci o njihovoj dobi, rodu, studijskom usmjerenju, veličini mjesta u kojem su živjeli, subjektivnoj procjeni socioekonomskog statusa kućanstava u kojima žive, religioznosti i političkom opredjeljenju.

Podaci o upoznatosti s temom dječjih prava dobiveni su na ukupno 12 čestica. Subjektivna procjena upoznatosti s temom dječjih prava mjerena je jednom česticom; „*Kakvom biste procijenili vlastitu upoznatost sa pravima djece?*“. Odgovori se daju na ljestvici od šest stupnjeva, gdje veći broj znači veću subjektivnu procjenu upoznatosti (0 – ne znam, 1 – vrlo loše, 2 – loše, 3 – zadovoljavajuće, 4 – dobro, 5 – odlično). Podaci o objektivnoj upoznatosti dobiveni su na šest čestica; četiri čestice koje su bile pitanja otvorenog tipa i dvije na Likertovoj ljestvici. Sudionici su u prve četiri čestice bili zamoljeni da navedu naziv nekog od pravnih dokumenata koji štite prava djeteta, organizacije i osobe koje promoviraju dječja prava u RH i upitani o poznavanju nekih edukacija za učitelje o pravima djece te su svoje odgovore upisivali u prazan redak ispod pitanja. Nakon provjere točnosti, rezultat je bio zbroj točnih odgovora u prva četiri pitanja, tako da veći rezultat znači veću objektivnu upoznatost, a

moćući raspon rezultata od 0 (nikakav ili netočan odgovor) do 2 (gdje 1 znači jedan odgovor, a 2 dva ili više toćnih odgovora). Preostale dvije ćestice ticala su se procjene mjere u kojoj educiranje djece o njihovim pravima umanjuje autoritet roditelja i ućitelja i povećava izbjegavanje odgovornosti kod djece. Na njima su odgovori davani na ljestvici od pet stupnjeva (1 – uopće ne umanjuje, 2 – uglavnom ne umanjuje, 3 – niti umanjuje niti ne umanjuje, 4 – uglavnom ne umanjuje, 5 – potpuno umanjuje; 1 – uopće se ne slažem, 2 – uglavnom se ne slažem, 3 – niti se slažem niti se ne slažem, 4 – uglavnom se slažem, 5 – potpuno se slažem) koja je kasnije obrnuto bodovana. Ukupan rezultat na objektivnoj upoznatosti bio je zbroj odgovora u svih šest pitanja. Koliko su naši sudionici do sada bili izloženii informacijama o dječjim pravima ispitali smo kroz tri pitanja s unaprijed ponuđenim odgovorima i dva potpitanja na koja su sudionici davali odgovor samo ako su na prethodno pitanje odgovorili potvrdno i u kojima je bilo moguće oznaćiti više opcija. Primjer pitanja o izloženosti informacijama „Jeste li do sada službeno ućili o dječjim pravima?“ s ponuđenim odgovorima „ne“; „da, na predavanju/edukaciji koja se bavila širom temom ljudskih prava“; „da, na predavanju/edukaciji ekskluzivno o pravima djece“ i „da, kroz neke tehnike poućavanja i upravljanja razredom“ (implicitno). Potpitanje vezano za ovaj primjer bilo je „Ako jeste, kako je to bilo organizirano?“, a ponućene opcije: „kao dio izbornog sveućilišnjog kolegija“, „kao dio obveznog sveućilišnjog programa“, „u organizaciji neke od organizacija civilnog društva (nevladine organizacije- domaće i mećunarodne, crkve, dobrotvorne udruge, udruge graćana, akademske organizacije, profesionalnog udrućenja,...)“, „kao projekt vlade RH (ili neke nadlećne javne agencije, ministarstva,...)“, „Ostalo:“. Ukupan rezultat bio je zbroj odgovora razlićitih od „ne“ u pitanjima i broja odabranih opcija u potpitanjima. Cronbachov alpha za objektivnu upoznatost iznosi 0.778, a za izloženost informacijama 0.696. (za procjenu subjektivne upoznatosti ne moćemo raćunati poućdanost jer je to jedna ćestica).

Korišten je i Upitnik stavova o dječjim pravima (Širanović i sur., UNICEF, 2019), koji je originalno iz UNICEF-ovog upitnika za istraćivanje prava djece iz ranjivih skupina. U 31 ćestici nabrajaju se prava navedena u Konvenciji UN-a o pravima djeteta (Opća skupština UN-a, 1989), a ponućeni odgovori su u obliku skale Likertovog tipa od 1 do 7, pri ćemu 1 znaći „uopće se ne slažem s tvrdnjom“, a 7 „u potpunosti se slažem s tvrdnjom“. Upitnik sadrži dvije skale od kojih se jedna odnosi na dječja prava na zaštitu i sadrži 18 ćestica, a druga na prava na samoodrećenje i sadrži 13 ćestica. Viši rezultat na svakoj od skala znaći i veće podrćavanje te vrste dječjih prava. „Svako dijete trebalo bi imati pravo na zaštitu

privatnosti u javnosti i medijima“ primjer je čestice koja se odnosi na prava na zaštitu, a primjer čestice o pravima na samoodređenje je „Svako dijete trebalo bi imati pravo birati svoju vjeroispovijest“. Matrica faktorske strukture čestica koje tvore skalu o dječjim pravima nalazi se u prilogu A. Cronbachov alpha za skalu podržavanja prava na zaštitu iznosi 0.914, a prava na samoodređenje 0.825.

REZULTATI

Deskriptivna analiza

Skala stavova o dječjim pravima na zaštitu

U prilogu B predstavljeni su rezultati deskriptivne analize čestica skale o dječjim pravima na zaštitu. Iz aritmetičkih sredina (*M*) čestica primjetna je visoka razina slaganja sa stavovima koji vrednuju pravo djece na zaštitu. Isto tako je vidljivo da se sudionici većinom potpuno ili uglavnom slažu s tvrdnjama koje tvore skalu. Najvišu razinu slaganja¹ od 99,6% ima čestica „*Svako dijete trebalo bi imati pravo na potrebnu zaštitu i skrb za optimalan rast i razvoj.*“. S druge strane, najnižu razinu slaganja² od 95,4% ima tvrdnja „*Svako dijete trebalo bi imati pravo na slobodu od fizičkog rada ili drugog posla koji bi mu/joj ometao obrazovanje.*“.

Skala stavova o dječjim pravima na samoodređenje

U prilogu C predstavljeni su rezultati deskriptivne analize čestica skale o dječjim pravima na samoodređenje. Iz aritmetičkih sredina (*M*) čestica primjetna je visoka razina slaganja sa pravom djece na samoodređenje. No, vidljivo je da su aritmetičke sredine nešto nižeg iznosa kada ih usporedimo sa česticama vezanim uz skalu o pravima na zaštitu. To je također slučaj i s postocima odgovora u kategoriju „*u potpuno se slažem*“.

Sudionici su se najviše složili³ (98.5%) prema česticama „*Svako dijete trebalo bi imati pravo izražavati sebe i svoju perspektivu na različite načine (na primjer, usmeno, pismeno, neverbalno, umjetnošću, itd.)*.“ i „*Svako dijete trebalo bi imati pravo samostalno birati aktivnosti kojima se želi baviti u slobodno vrijeme*“. Najnižu razinu slaganja od 81.5% sudionici su iskazali prema čestici „*Svako dijete trebalo bi imati pravo samostalno odlučiti o svojem vjerskom odgoju.*“.

¹ To uključuje odgovore - više se slažem nego se ne slažem, uglavnom se slažem te u potpunosti se slažem

² To uključuje odgovore - više se slažem nego se ne slažem, uglavnom se slažem te u potpunosti se slažem

³ To uključuje odgovore - više se slažem nego se ne slažem, uglavnom se slažem te u potpunosti se slažem

Kako bismo provjerili odstupaju li distribucije rezultata stavova prema pravima na zaštitu i stavova prema pravima na samoodređenje značajno od normalne, koristili smo P-P graf (*probability-probability plot*). Vizualnom inspekcijom P-P grafova uočavamo da se opažena kumulativna distribucija reziduala ne razlikuje od kumulativne distribucije reziduala očekivanih za normalnu distribuiranost u slučaju stavova o pravima na samoodređenje, zbog čega zaključujemo da je ona normalna (prilog D). No, razliku uočavamo kod stavova o pravima na zaštitu, što ukazuje da dobivena distribucija odstupa od normalne, iako opaženi rezultati ipak prate liniju očekivanih (prilog E). Mnogi se istraživači slažu da je potrebno pogledati i druge indikatore normalnosti (Field, 2009), tako da su provjereni i indeksi asimetričnosti (eng. *skewness*) i spljoštenosti (eng. *kurtosis*) distribucije. Prema Kline (2011), distribucija se može smatrati normalnom ako je indeks spljoštenosti manji od 10, a indeks asimetričnosti manji od 3. U našem slučaju se po tom kriteriju distribucija odgovora na skali stavova prema pravima na samoodređenje može smatrati normalnom (asimetričnost=-1.31; spljoštenost=2.28), ali odgovori na skali stavova prema pravima na zaštitu ne (asimetričnost=-7.33; spljoštenost=74.83).

Informiranost i educiranost o dječjim pravima

U *tablici 1* prikazani su osnovni deskriptivni podaci o informiranosti i educiranosti sudionika po pitanju tema vezanih za dječja prava.

Tablica 1

Deskriptivni podaci o upoznatosti sudionika o pravima djeteta (N=265)

<i>Mjereni koncepti</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>Teorijski raspon</i>	<i>Ostvareni raspon</i>
Procjena upoznatosti s dječjim pravima	3.14	1.19	0 - 5	0 - 5
Objektivna upoznatost s dječjim pravima	9.25	2.30	2 - 18	3 - 15
Izloženost informacijama o dječjim pravima	7.06	3.94	0 - 18	0 - 16
Stav o pravima na zaštitu	6.86	0.33	1 - 7	3 - 7
Stav o pravima na samoodređenje	6.26	0.69	1 - 7	3 - 7

Legenda: M=aritmetička sredina; SD=standardna devijacija

Iz prosječnih vrijednosti i ostvarenih raspona se može vidjeti da su sudionici, što se tiče objektivne upoznatosti, srednje visoko upoznati s dječjim pravima. No, što se tiče izloženosti i subjektivne procjene upoznatosti, tu je stvar ipak nešto slabija. Odnosno, u prosjeku sudionici nisu toliko izloženi informacijama o pravima djeteta i procjenjuju svoju upoznatost nižom.

Inferencijalna analiza

Istraživački problem 1 – razlika u stavu sudionika između prava djece na zaštitu i prava na samoodređenje

Kako bismo odgovorili na prvi istraživački problem, odnosno provjerili hipotezu 1 (H1) upotrijebili smo jednosmjernan *t-test* za zavisne uzorke. Aritmetička sredina kompletne skale prava djeteta na zaštitu iznosi $M=6.86$ ($SD=0.33$), dok za skalu prava djeteta na samoodređenje ona iznosi $M=6.26$ ($SD=0.69$). *T-testom* smo utvrdili da sudionici statistički značajno više podržavaju dječja prava na zaštitu nego pravo na samoodređenje ($t=16.21$; $df=264$; $p<.001$). Za mjeru veličine učinka korišten je Cohenov d koji iznosi 1.1 što predstavlja visoku razinu učinka. Dobiveni rezultati *t-testa* potvrđuju postavljenu hipotezu H1, odnosno, sudionici podržavaju pravo djece na zaštitu više od njihovog prava na samoodređenje.

Istraživački problem 2 – povezanost informiranosti o dječjim pravima sa stavom o pravima djece na zaštitu i samoodređenje

Za odgovor na istraživački problem 2, odnosno za analizu povezanosti između informiranosti i educiranosti o dječjim pravima te stavova prema pravima djece na zaštitu i samoodređenje korištena je korelacijska analiza. U *tablici 2* prikazani su Pearsonovi koeficijenti korelacije između mjerenih koncepata.

Objektivna upoznatost s dječjim pravima je slabo pozitivno povezana sa stavom o pravima djece na zaštitu ($r=.124$, $p<.01$) i nešto više s pravom na samoodređenje ($r=.231$, $p<.01$). To znači da sudionici koji su objektivno informiraniji o problematici prava više vrednuju stav da djeca imaju pravo na samoodređenje te zatim na zaštitu. Objektivna upoznatost pokazuje i značajnu korelaciju s izloženosti informacijama o dječjim pravima ($r=.153$, $p<.01$) Samoprocjena upoznatosti s pravima i izloženost informacijama vezanim uz dječja prava nisu statistički značajno povezani sa stavovima. Možemo uočiti i da subjektivna procjena upoznatosti i objektivna upoznatost s dječjim pravima imaju nisku neznačajnu korelaciju. Zaključujemo da smo djelomično potvrdili H2.

Tablica 2

Korelacijska matrica povezanosti između informiranosti i stavova o pravima djece na zaštitu i samoodređenje (N=265)

<i>Mjereni koncepti</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
1. Skala o pravima djece na zaštitu	-				
2. Skala o pravima djece na samoodređenje	.496**	-			
3. Procjena upoznatosti s dječjim pravima	-.090	.086	-		
4. Objektivna upoznatost s dječjim pravima	.124*	.231**	.063	-	
5. Izloženost informacijama o dječjim pravima	-.114	.037	.479**	.153*	-

*Legenda: ** $p < .01$; * $p < .05$*

Istraživački problem 3 – razlika u stavu prema pravima na zaštitu i pravima na samoodređenje s obzirom na fakultetsko usmjerenje i upoznatost

U tablici 3 prikazani su rezultati provedenih nezavisnih t-testova. Usporedili smo razlikuju li se sudionici u stavovima prema pravima s obzirom na to studiraju li tehničko/prirodoslovno ili društveno-humanističko usmjerenje. S obzirom na mali broj sudionika iz interdisciplinarnih područja, odlučili smo ih ne uključiti u analizu.

Utvrđena je statistički značajna razlika između dvaju fakultetskih usmjerenja u stavu prema pravima djeteta na samoodređenje ($t=-2.637$; $df=251$; $p=.009$), a Cohenov d ukazuje na srednje velik učinak (Cohenov $d=0.34$), dok kod stava o pravima na zaštitu nema statistički značajne razlike ($t=1.729$; $df=251$; $p=.087$). Dodatno smo provjerili i razlike u upoznatosti s temom dječjih prava i pronašli razlike na objektivnoj upoznatosti s temom dječjih prava ($t=-2.887$; $df=251$; $p=.004$), sa srednjom veličinom učinka (Cohenov $d=0.38$), te izloženosti informacijama ($t=-3.613$; $df=251$; $p<.001$), također sa srednjom veličinom učinka (Cohenov $d=0.46$). Kod subjektivne procjene upoznatosti nema razlike među studentima različitih studijskih usmjerenja. Naša je hipoteza H3, dakle, djelomično potvrđena. Sudionici koji dolaze iz društveno-humanističkih područja pokazuju veću potporu pravima djeteta na samoodređenje, više su objektivno upoznati s problematikom dječjih prava te su isto tako više izloženi tim informacijama.

Tablica 3

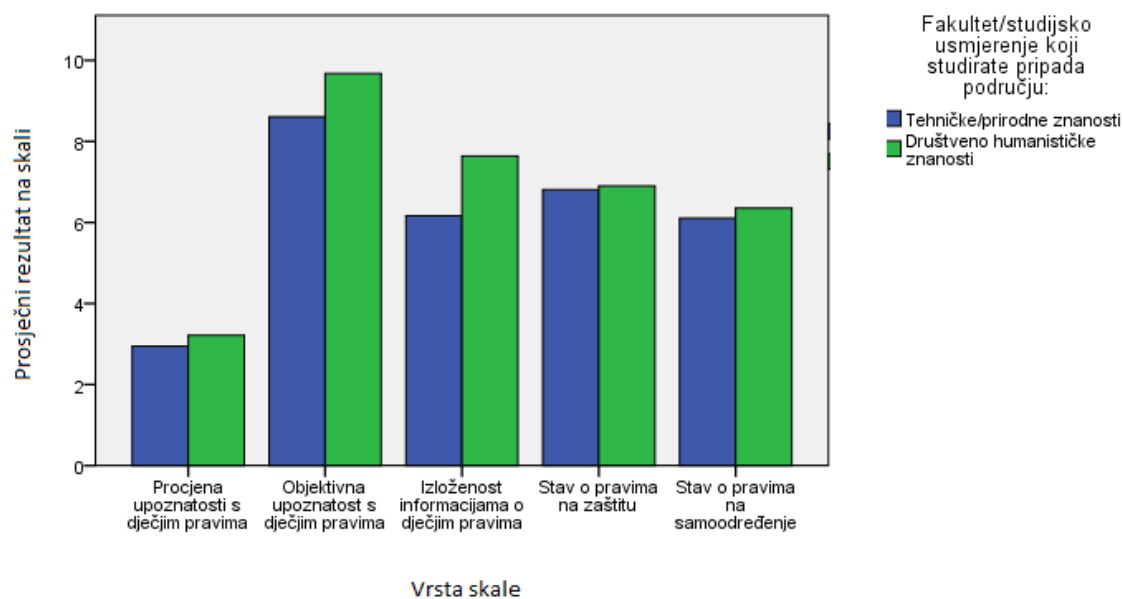
Rezultati t-testa za usporedbu studenata različitih studijskih usmjerenja u podršci pravima djece i upoznatosti s njima

Mjereni koncepti	Tehničke/prirodne znanosti (n=92)	Društveno-humanističke znanosti (n=161)	razlika između M	t (p)	df	d
	M (SD)	M (SD)				
Skala o pravima djece na zaštitu	6.81 (0.47)	6.90 (0.21)	-0.09	-1.729 (.087)	251	0.25
Skala o pravima djece na samoodređenje	6.11 (0.75)	6.35 (0.65)	-0.25	-2.637 (.009)*	251	0.34
Procjena upoznatosti s dječjim pravima	2.95 (1.18)	3.22 (1.21)	-0.27	-1.731 (.083)	251	0.23
Izloženost informacijama o dječjim pravima	6.16 (3.93)	7.64 (3.90)	-1.48	-2.887 (.004)*	251	0.38
Objektivna upoznatost s dječjim pravima	8.61 (2.48)	9.68 (2.13)	-1.07	-3.613 (.000)*	251	0.46

*Legenda: M=aritmetička sredina; SD=standardna devijacija; Raspon=teorijski raspon, t=t-statistik; p = statistička značajnost; * p < .05; df=stupnjevi slobode; Cohenov d=mjera veličine učinka*

Slika 1

Prosječni rezultati sudionika sa različitih fakulteta na skalama upoznatosti s dječjim pravima te skalama podrške pravima

Istraživački problem 4 – analiza doprinosa demografskih karakteristika, političkog opredjeljenja, religioznosti i upoznatosti na stav o dječjim pravima na zaštitu i samoodređenje

Provedene su dvije hijerarhijske regresijske analize, svaka u dva koraka, kako bi se ispitao doprinos demografskih karakteristika i upoznatosti s temom dječjih prava u objašnjenju varijance podržavanja prava na zaštitu i prava na samoodređenje. S obzirom na mali broj sudionika s interdisciplinarnih studijskih usmjerenja, nismo ih uključili u obradu, kao ni one rodno neopredijeljene. U prvoj regresijskoj analizi provjerili smo doprinos prediktora za kriteriji 1 – stav o pravu djece na zaštitu, dok smo u drugoj analizi koristili kriterij 2 – stav o pravu djece na samoodređenje. U prvom su koraku uvedene samo demografske varijable (fakultetsko usmjerenje, vrsta naselja u kojem je sudionik živio do punoljetnosti, procjena životnog standarda kućanstva, političko opredjeljenje i religioznost), a u drugom varijable upoznatosti s temom dječjih prava (objektivna upoznatost, subjektivna procjena i izloženost informacijama). Varijable su uvođene od općenitijih, koje se vežu uz demografske karakteristike budućih učitelja, nastavnika i stručnih suradnika i koje imaju bolje teorijsko uporište, a zatim su u drugom koraku dodane manje istražene varijable – subjektivna i objektivna upoznatost te izloženost informacijama o dječjim pravima. U *tablici 4* prikazani su rezultati regresijskih analiza prema koracima dodavanja prediktora u model.

U prvoj hijerarhijskoj regresijskoj analizi za predviđanje kriterija prava na zaštitu niti jedan se prediktor nije pokazao značajnim, a prvim je korakom objašnjeno samo 0.1% varijance kriterija podrške pravu na zaštitu. Drugim korakom objašnjeno je dodatnih 2.1% varijance kriterija podržavanja prava na zaštitu, a pritom se, opet, značajnim nije pokazao niti jedan prediktor. Rezultati su pokazali da svi prediktori zajedno objašnjavaju 2.2% varijance kriterija podržavanja prava na zaštitu. Čini se da demografske karakteristike same po sebi nemaju snagu u predviđanju kriterija - veći je postotak objašnjen nakon uvođenja prediktora koji se tiču upoznatosti sa i izloženosti informacijama o dječjim pravima. Nakon uvođenja novih prediktora u drugom koraku dolazi do statistički značajne promjene u postotku objašnjene varijance kriterija prava na zaštitu (što vidimo po značajnosti F -omjera za promjenu u količini objašnjene varijance ($F(3, 244)=2.764$; $p<0.05$ za $\Delta R^2=0.032$)), no s obzirom na neznačajnu vrijednost testa za ukupnu jednadžbu i niti jedan prediktor sa značajnim koeficijentom učešća u ovoj jednadžbi, posljednje navedenoj vrijednosti F omjera za promjenu u količini objašnjene varijance ispitanog kriterija, čini se da ne treba poklanjati osobitu pažnju.

Tablica 4

Rezultati multivarijantne regresijske analize za stavove o pravu djece na zaštitu i samoodređenje
(N=251)

	Kriterij 1: pravo na zaštitu		Kriterij 2: pravo na samoodređenje	
	1. korak	2. korak	1. korak	2. korak
Prediktori	β_1	β_2	β_1	β_2
Fakultet/studijsko usmjerenje	.086	.086	.252*	.183
Vrsta naselja u kojoj je sudionik živio do 18 god	.010	.008	.016	.007
Subjektivna procjena životnog standarda kućanstva	.012	.009	.069	.056
Političko opredjeljenje	-.004	-.002	.008	.012
Religioznost	.005	.004	.044	.037
Objektivna upoznatost s dječjim pravima		.018		.062*
Procjena upoznatosti s dječjim pravima		-.010		.047
Izloženost informacijama o dječjim pravima		-.011		-.005
Korigirani R^2	.001	.022	.022	.056
F	1.034	1.697	2.138	2.863*
ΔR^2	0.021	0.032	0.041	0.044
$F_{\Delta R^2}$	1.034	2.764*	2.138	3.944*

Legenda: Fakultet/studijsko usmjerenje: Tehničke/prirodne znanosti=0, Društveno humanističke=1; Vrsta naselja: 0=ruralno, 1=urbano; β =standardizirani regresijski koeficijenti; Korigirani R^2 = korigirana vrijednost koeficijenta determinacije nakon uvođenja novih varijabli; F =F omjer; ΔR^2 = promjena vrijednosti koeficijenta determinacije; $F_{\Delta R^2}$ = F-omjer za veličinu promjene u R^2 ; * $p < 0.05$

U drugoj analizi koja se odnosila na predviđanje kriterija prava na samoodređenje se u prvom koraku prediktor fakultet/studijsko usmjerenje pokazao značajnim te je objašnjeno 2.2% varijance kriterija podržavanja prava na samoodređenje. U drugom je koraku objašnjeno dodatnih 3.4% varijance kriterija, pri čemu se značajnim prediktorom pokazala objektivna upoznatost s dječjim pravima, dok je fakultet/studijsko usmjerenje izgubio značajan doprinos. Ukupno je objašnjeno 5.6% varijance podrške pravima na samoodređenje. Hipoteza nije u potpunosti potvrđena zbog neznačajnosti ostalih prediktora. Zaključno, društveno-humanističko fakultetsko usmjerenje i bolja objektivna upoznatost sa temom dječjih prava povezani su s većom podrškom pravima na samoodređenje.

RASPRAVA

Prvi je problem ovog istraživanja bio ispitati u kojoj mjeri budući učitelji i nastavnici podržavaju dječja prava na zaštitu i samoodređenje i postoje li razlike u podržavanju tih vrsta prava. Nakon statističke analize dobiveni rezultati potvrdili su postavljenu hipotezu i rezultate proših istraživanja – dječja prava na zaštitu dobivaju veću podršku od prava na samoodređenje (Bohrnstedt i sur., 1981; Peterson-Badali i sur., 2003; Ruck i sur. 2002; Rogers i Wrightsman, 1978; To, 2011). Objašnjenje takvog nalaza možemo potražiti u samom pogledu na djecu – kao nepotpune osobe, još uvijek nekompetentne i bez dovoljno životnog iskustva čime još nisu uspjele steći vještine potrebne za donošenje odluka vezane uz vlastiti život; ona su ranjiva, ne znaju što je najbolje za njih i zbog toga dolazi do potrebe od strane odraslih da im pruže zaštitu (Hart i Pavlovic, 1991). Drugo objašnjenje dobivenog je to da sudionici prava na zaštitu doživljavaju kao bazičnija, a time i važnija, od onih na samoodređenje – primarnije je i sigurnije djetetu dati zaštitu od raznih ugroza i pružiti mu zaklon od opasnosti iz okoline nego mu dopustiti da i samo postane aktivno u toj istoj potencijalno opasnoj i nesigurnoj okolini (Rogers i Wrightsman, 1978). Ono što rezultate ovog istraživanja ipak razlikuje od većine proših je nešto manja razlika u podršci različitim pravima, odnosno, možemo uočiti veću podršku pravima na samoodređenje u usporedbi s prethodnima. Naši sudionici su se sa tvrdnjama koje se tiču prava na zaštitu slagali skoro u potpunosti, a jako visoko slaganje je nađeno za prava samoodređenja. Kod Rogersa i Wrightsmana (1978), npr., možemo uočiti obrazac odgovora slaganja i potpunog slaganja za prava zaštite, dok kod samoodređenja sudionici iskazuju tek neutralan stav. Jedno od objašnjenja leži u tome što su naši sudionici dio mlađe populacije i zbog toga se više mogu identificirati s djecom, kojoj su godinama bliži - to im može stvoriti stav da djeca odgovorno mogu donositi odluke o vlastitim životima (Bohrnstedt i sur., 1981; Morine, 2000). Nalazi o nepostojanju razlika u podršci pravima na zaštitu i samoodređenje kod adolescenata postoje (Ruck i sur., 2002). Još jedno moguće objašnjenje leži u tome da su odgajani u sekularnijem i liberalnijem društvenom okruženju nego druge kohorte, zbog čega imaju veće povjerenje u sposobnosti odlučivanja djece (Bohrnstedt i sur., 1981). Naši sudionici, kao studenti, spadaju i u skupinu sa višim obrazovanjem koje je u prošlim istraživanjima bilo povezano sa podrškom pravima na samoodređenje (Bohrnstedt i sur., 1981; Rogers i Wrightsman, 1978). Postojeću razliku u razini podrške različitim vrstama prava možemo probati objasniti i time da naši sudionici, kao budući nastavnici, prava na samoodređenje doživljavaju kao prijatnju autoritetu, što nije rijetka pojava i kod već postojećih nastavnika – mnogi učitelji se boje da će

ga izgubiti (Alderson, 1999; Howe i Covell, 2010). Nedovoljno znanja o dječjim pravima i nedostatak njihovog razumijevanja te stvaranje mitova o njima dovodi do odbijanja njihova poučavanja (Howe i Covell, 2010). Prema Lyle (2014) razlika u količini moći između učenika i učitelja je velika prepreka poticanju participacije u učionici, ali i poučavanju djece njihovim pravima po Konvenciji. Utjecaj na stavove o dječjim pravima ima i dob djeteta, a to je nešto što u ovom istraživanju nije navedeno. Moguće je da su sudionici prilikom ispunjavanja upitnika zamišljali dijete određene dobi te da je to imalo utjecaj na naše rezultate, jer, što je dob djeteta u prošlim istraživanjima bila manja, to je podrška pravima zaštite bila veća dok je s porastom djetetove dobi rasla i podrška pravima na samoodređenje (Bohrnstedt i sur., 1981).

Drugi je problem istraživanja bio ispitati odnos upoznatosti sudionika s temom dječjih prava i podrške pravima na zaštitu i pravima na samoodređenje. Dobiveni rezultati djelomično su potvrdili postavljene hipoteze. Objektivna upoznatost nisko pozitivno i statistički značajno korelira i sa skalom stavova o pravima na zaštitu i sa skalom stavova o pravima na samoodređenje. To je nalaz koji smo očekivali – oni koji su stvarno bolje upoznati s temom dječjih prava će podržavati obje vrste prava.

Možda u našem istraživanju uistinu bolje informirani baš zbog znanja koja imaju (posljedično i stava) podržavaju dječja prava, posebno prava na samoodređenje. Potencijalno objašnjenje leži u tome da su na te informaciji naišli na studiju. Podsjećamo, sudionici koji su iz društveno-humanističkih područja više podržavaju dječja prava na samoodređenje, više su izloženi takvim informacijama i više su objektivno upoznati s njima. Moguće je i da su naši sudionici više objektivno informirani iz medija – obzirom na to da se radi o uzorku budućih nastavnika, vjerojatno više obraćaju pažnju i senzibilizirani su na sadržaje koji se tiču djece i dječjih prava. Dakle, moguće da su oni koji ih više podržavaju i više zainteresirani i/ili angažirani oko trenutnog studija, budućeg posla i karijere i s njima povezanih tema – ipak su odabrali studij tijekom i nakon kojeg imaju izravan kontakt s djecom. Poznato je kako populacija mladih provodi mnogo vremena na društvenim mrežama, stoga je vjerojatno da su, osim na studiju, putem njih došli do informacija. Dječja prava su tema koja u Hrvatskoj nije često u fokusu medija, a mlađe populacije biraju vijesti na svoj način; osim onog što misle da bi trebalo znati, odabiru i ono što je korisno, zanimljivo ili zabavno (Galan i sur., 2019).

Kako subjektivna procjena upoznatosti i izloženost informacijama nisu statistički značajno povezane sa stavovima o pravima, možemo reći da smo djelomično potvrdili hipotezu. Logički, ako objektivna upoznatost dovodi do pozitivnijih stavova prema pravima, možemo

očekivati da i izloženost temi dječjih prava dovodi do promjene stava. Na ovu neznačajnost nalaza o izloženosti mogao je utjecati mali varijabilitet rezultata. Kako su dječja prava nešto što će većina ljudi podržati, odnosno imati o njima visoko pozitivne stavove, ima smisla očekivati da će se i njihovi odgovori grupirati oko sličnih vrijednosti i imati mali raspon. Uz to, studenti izjavljuju nisku razinu izloženosti informacijama što dovodi do istog problema u varijabilitetu te zbog toga imamo nisku povezanost između izloženosti i stavova. Inače, izloženost informacijama o ljudskim, a time i dječjim, pravima je mala na fakultetima diljem svijeta (Olsson, 2020). Boutros (2018) kao jednu od najvećih prepreka implementacije ljudskih prava ističe nedovoljno obrazovanje učitelja. Kingston (2015, prema Olsson, 2020) navodi primjer sveučilišta u SAD-u, gdje se tema ljudskih prava spominje najčešće na samo jednom ili dva izborna kolegija. Iako se velika većina studenata nastavnčkih smjerova uglavnom slaže da je djecu bitno učiti njihovim pravima, dvije trećine njih izjavljuje da se ne osjećaju spremno poučavati o njima, a veliki broj njih nije siguran u to što i kako bi poučavali. Studenti su izjavljivali i da ne znaju razliku između ljudskih i dječjih prava (Cassidy i sur., 2013).

Možemo uočiti (*Tablica 2*) i nisku korelaciju između subjektivne procjene i objektivnog znanja o dječjim pravima. Takav rezultat je moguć zbog toga što, zbog lošeg uvida u vlastite sposobnosti, ljudi loše procjenjuju svoj učinak na testovima vještina i znanja – veza između samoprocjena i objektivnih mjera uglavnom je niska, a u najboljim slučajevima srednje veličine (Dunning i sur., 2004; Moore i Healy, 2008).

Treći je problem bio ispitati postoji li razlika u stavu prema različitim vrstama prava s obzirom na studijsko usmjerenje i ovdje smo djelomično potvrdili postavljene hipoteze. Među studentima tehničkih i prirodoslovnih te društveno-humanističkih fakulteta ne postoji razlika u podršci pravima na zaštitu. I jedni i drugi ih podržavaju u jednako visokoj mjeri, čime naša hipoteza nije potvrđena. Sličan nalaz kod ispitivanja stavova o pravima na zaštitu vidimo i kod četvrtog problema, čiji je cilj bio ispitati odnos demografskih karakteristika, političkog opredjeljenja i religioznosti budućih nastavnika te različitih vrsta upoznatosti s podržavanjem dviju vrsta prava, gdje uočavamo da prava na zaštitu ne predviđa niti jedan prediktor samostalno, dok veću podršku pravima na samoodređenje predviđaju pripadnost društveno-humanističkom fakultetu i/ili veća objektivna upoznatost. Dakle, ne postoje značajne razlike u davanju podrške pravima na zaštitu, bez obzira na njihove karakteristike poput studijskog usmjerenja, veličine mjesta odrastanja, SES-a, religioznosti i političkog opredjeljenja ili razinu upoznatosti s dječjim pravima. Objašnjenje takvih nalaza možda leži u samoj prirodi te

vrste dječjih prava – ljudi će se, općenito, slagati oko toga da djeci treba pružiti zaštitu (Bohrnstedt i sur., 1981; Cherney, 2008; Morine, 2000; Peterson-Badali i sur., 2004; Rogers i Wrightsman, 1978).

Objašnjenje možemo naći i u paternalizmu kao dijelu šireg kulturološkog ozračja. Po paternalističkom pogledu, ono što je dobro i poželjno za dijete određuju oni koji nad njim imaju autoritet – odrasli. Djeca su previše ranjiva i ovisna da bi sama donosila odluke o sebi. Društvo donosi odluke o tome što je u „najboljem interesu“ djece i njegova je obveza zaštititi ih od opasnosti i štete te oblikovati njihov razvoj (Cherney, 2008; Cherney i Shing, 2008), što je sve u skladu s pravima na zaštitu.

Velika većina (njih 84.9%) naših sudionika se izjasnila kao ženskog roda, što se vjerojatno dogodilo zbog toga što smo istraživanje provodili na studentima koji su budući učitelji i nastavnici, što su i dalje područja više „rezervirana“ za žene. U očima društva, tradicionalna uloga žena je ona koja se tiče brižnog i njegovateljskog stava prema djeci, stoga nije nevjerojatno da su osobe ženskog roda iz našeg istraživanja internalizirale te tradicionalne uloge i zbog toga jednako visoko iskazuju podršku zaštiti (Cherney, 2008; Rogers i Wrightsman, 1978).

Nadalje, uočavamo razlike u potpori dječjim pravima na samoodređenje, što smo i predviđali. Uočavamo da su stavovi o pravima na samoodređenje povezani s fakultetskim usmjerenjem i boljom upoznatosti s njima. Studenti društveno-humanističkih smjerova daju veću podršku pravu djece na samoodređenje od studenata tehničkih i prirodoslovnih smjerova, i to se, opet, može uočiti u dobivenim rezultatima i za treći i za četvrti problem. Uz to, rezultati obje analize nam pokazuju i to da su oni iz društveno-humanističkih područja više objektivno upoznati s temom dječjih prava, a i pokušaj davanja odgovora na treći problem nam govori da su i više izloženi takvim informacijama. Kao što možemo vidjeti u *tablici 4*, fakultet kao prediktor u drugom koraku gubi značajnost, a dobiva ju objektivna upoznatost. Do toga je moglo doći zbog toga što je neki od tih prediktora redundantan, odnosno jer oni objašnjavaju isti dio varijance kriterija. Druge demografske karakteristike, poput veličine mjesta odrastanja, SES-a, religioznosti i političkog opredjeljenja sudionika nisu se pokazale kao bitni faktori u objašnjenju pronađenih razlika. Uz to, subjektivna procjena vlastite upoznatosti s temom dječjih prava pokazala se kao nepovezana sa znanjem o i stavovima prema pravima i razlikama među njima.

Uzroke nejednake potpore različitim vrstama dječjih prava na različitim fakultetskim usmjerenjima možemo potražiti u razlikama u kurikulumima i silabusima na tim fakultetima. Kako je već spomenuto, studenti društveno-humanističkih fakulteta se češće i više tijekom studija susreću s temama dječjih prava (Hertel i MacKay, 2015). Time o njima stječu veće znanje koje im omogućuje kritičko promišljanje o temi i, možemo pretpostaviti, tako mijenjaju i stavove o pravima. Poznato je da educiranje o pravima dovodi do promjene stavova prema njima – s većim znanjem dolazi i do veće podrške pravima, što se naročito može vidjeti kod prava na samoodređenje (Jerome, 2016; Keng, 2008; Lyle, 2014), zbog čega su u kontekstu obrazovanja u području dječjih prava studenti unutar društveno-humanističkih usmjerenja, kao ti koji su više pod utjecajem izloženosti takvima temama a time i objektivno o njima više informirani, u svojevrsnoj prednosti pred onima s tehničkih i prirodoslovnih

Metodološka ograničenja i prijedlozi za buduća istraživanja

Ovo je istraživanje korelacijsko. I, dok korelacija između varijabli znači da postoji određena pravilnost, povezanost među njima, samo pomoću korelacije ne možemo zaključivati o uzročno-posljedičnoj vezi. To ne znači nužno da kauzalnost ne postoji, ali istovremeno je moguće i da sistematske promjene u varijablama uzrokuje neki treći faktor. Iako u slučaju korelacijskih istraživanja ne možemo tvrditi da jedna varijabla uzrokuje promjene u drugoj, ipak možemo saznati nešto o snazi i smjeru njihovog odnosa.

Prikupljanje informacija metodom samoprocjene ima svoja ograničenja i pristranosti. Na dobivene rezultate mogu utjecati brojni faktori, poput sposobnosti introspekcije sudionika, različitih interpretacija postavljenih pitanja i odgovora (npr. do sada je veliku važnost imala dob djeteta (Bohrstedt i sur., 1981) – možda su zamišljali djecu različitih uzrasta), tendencijama davanja ekstremnih ili prosječnih odgovora, upitne iskrenosti, nereprezentativnosti uzorka za populaciju i slično.

Veliki problem korištenja metode samoprocjene je davanje socijalno poželjnih odgovora. Iako se sudionicima jamčila anonimnost, osjetljivost teme poput dječjih prava mogla je utjecati na način odgovaranja. Moguće je i da je došlo do efekta stropa. Većina ljudi će iskazivati podršku dječjim pravima, i na zaštitu i na samoodređenje, zbog čega dolazi do smanjenja varijance u rezultatima. Očuvanje ugleda struke je jedan od mogućih uzroka velikoj podršci pravima, a uvijek postoji i opasnost od davanja odgovora koji bi zadovoljili ispitivača. Moguća je i određena razina samozavaravanja jer je za očekivati od budućih učitelja da podržavaju dječja prava pa je bivanje neodlučnim ili nepodržavanje nekog prava tretirano kao

slabost za ili neprilagođenost toj vrsti posla. U budućim bi istraživanjima bilo poželjno povećati varijabilitet odgovora kako bi razlike među sudionicima bile jasnije. Kako su tema stavovi o dječjim pravima, pitanja su dosta eksplicitna. Možda bi trebalo bolje prikriti konstrukt koji mjerimo kako bismo dobili manje ekstremne odgovore, eliminirali socijalno poželjno odgovaranje i povećali varijabilitet odgovora. U nekim dosadašnjim istraživanjima o dječjim pravima korištene su vinjete. One su sadržavale kratke opise situacija u kojima se dijete nalazi, a sudionici su trebali odabrati podržavaju li više stranu autoriteta (često roditelja) ili djeteta (Bohrsted i sur., 1981; Peterson-Badali i sur., 2002; Ruck i sur., 1998). Vinjete su potencijalan način na koji možemo doskočiti ovom problemu. Kao što je već spomenuto, kod mjerenja stavova postoji mogućnost dobivanja ekstremnih rezultata zbog kojih distribucije mogu odstupati od normalne.

Jedan od ograničavajućih aspekata ovog istraživanja veže se uz distribuciju rezultata u stavovima prema dječjim pravima, koje su vrlo asimetrične i ograničenog varijabiliteta, posebno stavovi prema pravima na zaštitu. Naime, za skalu stavova prema pravima na zaštitu, nije zadovoljena pretpostavka regresijske analize o normalnoj distribuciji reziduala (Field, 2009). Iz PP grafa (vidjeti u Prilogu E) je vidljivo da se opažena kumulativna distribucija reziduala razlikuje od kumulativne distribucije reziduala očekivanih za normalnu distribuciju. Dodatno je provjerena i pretpostavka o homoscedasitetu za skale stavova prema pravima na zaštitu i stavova prema pravima na samoodređenje. Za to smo koristili dijagrame rasprišenja reziduala koji se mogu pronaći u *Prilogu D* i *prilogu E*. Rezultati su većinom nejednako raspršeni oko linije i tvore određeni obrazac. To je izraženije za skalu stavova o pravima na zaštitu (*Prilog E, Slika 5*). Možemo utvrditi da nemamo dokaza za pretpostaviti homoscedasitet za obje skale. Također, u *Prilogu D* i *Prilogu E* u dijagramima rasprišenja reziduala (*Slika 3* i *Slika 5*) možemo uočiti da se većina reziduala nalazi iznad 0, zbog čega zaključujemo da pretpostavka o linearnosti nije zadovoljena. S obzirom na nezadovoljenje ovih regresijskih pretpostavki trebamo biti iznimno oprezni pri generalizaciji i interpretaciji rezultata, te ih tretirati samo kao preliminarne.

Nadalje, korišten je neprobabilistički i prigodan uzorak. U istraživanju su sudjelovali sudionici koji su dio ciljane populacije i koji su bili voljni odgovoriti na pitanja u upitniku. Zbog toga postoje opasnosti da imamo pristrane rezultate jer se možda uzorak onih koji su pristali na sudjelovanje razlikuje od populacije po nekom relevantnom obilježju (samoselekcija), da su bitni dijelovi ciljane populacije podzastupljeni ili prezastupljeni te, posljedično, od nemogućnosti generalizacije nalaza na cijelu populaciju. Još jedan problem

uzorkovanja je i podzastupljenost broja muških sudionika (14.3%), što je vjerojatno posljedica manjeg broja muškaraca koji se odlučuju za učiteljske i profesorske karijere.

Metoda online anketnog upitnika ima prednosti poput vremenske i novčane ekonomičnosti – u kratkom vremenu je moguće prikupiti mnogo informacija od velikog broja sudionika, a i izvoz podataka i njihova obrada su olakšani i ubrzani. No, naš je upitnik bio podugačak, zbog čega su sudionici odustajali, što zbog umora, što zbog frustracije, što je razlog manjeg broja sudionika od mogućeg, a i podaci su vjerojatno pod utjecajem neke od pristranosti kojima je izvor u sudionicima.

Također, naši su sudionici tek studenti. Bilo bi zanimljivo usporediti ih s već zaposlenim učiteljima ili profesorima koji su već razvili svoja pedagoška uvjerenja i provjeriti postoje li i kakve su razlike između te dvije skupine.

Praktične implikacije

Ovo istraživanje, kao i neka prethodna koja su se bavila temom dječjih prava, pokazuje da budući učitelji, nastavnici i stručni suradnici daju veću podršku dječjim pravima na zaštitu nego onima na samoodređenje. Takav nalaz je u skladu s tradicionalnim viđenjem djece kao neravnopravnih i tek osoba u nastajanju - ona su slaba, ranjiva i time nesposobna sudjelovati u donošenju relevantnih društvenih odluka. No, kada smo u temu zašli malo temeljitije, došli smo do još jednog bitnog nalaza –s porastom (objektivne) upoznatosti s dječjim pravima raste i podrška pravima na samoodređenje. Dakle, možemo pretpostaviti da postoji povezanost znanja o temi dječjih prava i stavova o njima, što nas dalje navodi na zaključivanje da je potrebno educiranje budućih školskih djelatnika o toj temi.

Nalazi ovog istraživanja ukazuju na razlike u upoznatosti te stavovima prema dječjim pravima među studentima različitih studijskih usmjerenja. Očito je da u tom pogledu budući učitelji i nastavnici tehničkih i prirodoslovnih studijskih usmjerenja zaostaju za svojim kolegama sa društvenih i humanističkih smjerova – manje su upoznati s njima, što se zatim odražava u nižoj potpori pravima na samoodređenje. Bilo bi korisno omogućiti im uravnotežen obrazovni program – onaj koji bi uključivao više društvenih i interdisciplinarnih tema.

Uspješni programi edukacije bili bi oni s jasnim ciljevima i planovima te obvezama i očekivanjima od uključenih, a moguće ih je provesti na već postojećim učiteljima i profesorima. Možda bi ih bilo najkorisnije ukomponirati u studijske programe u obliku

obveznih kolegija kako bi učitelji i profesori bili upoznati s temom i prije nego kroče u „svoju“ učionicu i počnu stvarati vlastita pedagoška uvjerenja.

Školski djelatnici obrazovani u tom području imali bi priliku stjecati nove kompetencije koje bi bile korisne u stvaranju školske klime koja podržava učeničku participaciju i autonomiju. Posljedično, njihovi učenici aktivnije bi sudjelovali u nastavi i izvannastavnim aktivnostima i imali bi bolji odnos s drugim učenicima ali i učiteljima (Lyle, 2014). U konačnici, možemo na to gledati kao utjecaj na cijelo društvo: poznavanjem prava, posredstvom razvoja autonomije i aktivne participacije možemo sudjelovati u stvaranju društva odgovornih (odraslih) građana, oboružanih znanjem i sposobnostima za modifikacijom okoline sebi i svojim potrebama, ali imajući na umu i druge koji ih okružuju. Prema Alderson (1999) jedini pravi i učinkovit način učenja djece o njihovim pravima kombinacija je razgovora i akcije: prava i obaveze djeca bi trebala učiti u demokratičnoj učionici i školskom okruženju koje podržava uzajamno poštovanje učenika i poštovanje između učenika i učitelja. Na takvoj nastavi dječja prava se ne bi samo suhoparno poučavala, već bi se učila prepoznavati, poštivati i modelirati i time bi učenici dobili znanja i vještine temeljne za održavanje i razvoj demokratičnog društva, ali ne na način da ih priprema tek za budućnost – oni su u društvu već prisutni i priprema ih za sadašnjost (Alderson 1999). Howe i Covell (2010) ističu da dječja prava nisu nešto što bi se učenike trebalo poučavati kao poseban predmet ili u određenom razredu, već tijekom cijelog školovanja – u svim razredima, u školskom kurikulumu, kodeksima ponašanja, nastavnim praksama i politikama škola.

Ono što je ključno za uspješno poučavanje jest omogućiti djeci da sudjeluju u odlučivanju oko stvari koje ih se tiču i dati im do znanja da se njihovi glasovi čuju, što je u skladu s člankom 12 Konvencije (Howe i Covell, 2010). Kako bi inkorporiranje učenja o dječjim pravima bilo uspješno uključeno u svakodnevnu nastavu, potrebno je i obrazovati buduće učitelje o Konvenciji o dječjim pravima. Preporučuje se i da metode poučavanja budu nadahnute duhom i filozofijom Konvencije i odredbama iz članka 29 te da poučavanje o Konvenciji bude uvedeno u školski kurikulum (Alderson, 1999).

Važna implikacija odnosi se i na upozorenje o pristranostima učitelja i potrebama za osvještavanje istih. Podsvjesne pristranosti su stajališta i mišljenja kojih nismo svjesni (Cornish i Jones, 2013); automatski se aktiviraju (Lai i sur., 2013) i utječu na svakodnevno ponašanje i donošenje odluka (Kahneman, 2011). Pod utjecajem su konteksta, kulture i osobnih iskustava svake osobe – dakle, djelomičnih informacija o nečemu. Istraživanja

pokazuju da ljudi imaju nesvjesne preferencije temeljene na rodu, rasnoj pripadnosti, seksualnoj orijentaciji i raznim drugim aspektima vlastitog identiteta (Morin, 2020), što su u našem slučaju potencijalno razlike u dobi i socioekonomskom statusu. Osvještavanje pristranosti obično je prvi korak prema uklanjanju istih (Lee, 2017) i put prema dobivanju relevantnih informacija te uspostavljanju kritičkog mišljenja. Učitelji koji znaju svoje „slabosti“ će ih znati bolje zaobići ili neutralizirati i neće im stajati na putu njihove odgojno-obrazovne zadaće.

ZAKLJUČAK

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati stavove studenata učiteljskih i nastavničkih usmjerenja prema dječjim pravima i ustanoviti odnos tih stavova s njihovom upoznatosti s temom dječjih prava i nekim njihovim sociodemografskim karakteristikama. Budući učitelji, nastavnici i stručni suradnici više podržavaju dječja prava na zaštitu nego na samoodređenje, što je u skladu s našom prvom hipotezom. Objektivna upoznatost s dječjim pravima značajno je povezana s obje vrste prava: što su budući obrazovni djelatnici više objektivno upoznati s temom dječjih prava, to više podržavaju prava na zaštitu i, u nešto većoj mjeri, prava na samoodređenje. Od ostalih karakteristika sudionika, kao što su veličina mjesta u kojem su živjeli do punoljetnosti, socioekonomskog statusa njihovog kućanstva, religioznosti i političkog opredjeljenja i studijskog smjera, značajnim se pokazao samo njihov studijski smjer. Oni budući učitelji, nastavnici i stručni suradnici koji su trenutno studenti društveno-humanističkih fakulteta iskazali su veću podršku pravima na samoodređenje nego oni sa tehničkih i prirodoslovnih fakulteta, te su objektivno više upoznati i više izloženi temi dječjih prava, što smo pod postavljenim hipotezama i očekivali. Samoprocjena upoznatosti s dječjim pravima nije se pokazala značajnom. Od ostalih karakteristika stavove prema pravima samoodređenja (pozitivno) predviđaju društveno-humanističko fakultetsko usmjerenje i viša objektivna upoznatost, dok u podršci pravima na zaštitu nema značajne razlike. Dobivenim je rezultatima potrebno pristupiti s oprezom uzevši u obzir opažena odstupanja od statističkih pretpostavki relevantnih u kontekstu provedenih regresijskih analiza. Nalazi upućuju na potrebu za daljnjim istraživanjima u području dječjih prava, proučavanje veze upoznatosti s njima i stavova te cijelog spektra drugih karakteristika samih (budućih) djelatnika u obrazovanju u svrhu stvaranja svijesti o djeci kao onima na kojima „svijet ostaje“, budućim demokratskim građanima, misaonim i aktivnim bićima u prelasku u svijet odraslih u kojem će isti taj svijet krojiti za sebe, ali i za druge.

LITERATURA

- Acaray, G., Uslu, R., Yucesoy, Y., Baglama, B. i Demirok, M. S. (2020). Preservice special education teachers' democratic tendencies and attitudes towards children rights. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*, 12(2), 335–347. <https://doi.org/10.18662/rrem/12.2/281>
- Aksu, M., Demir, C. E., Daloglu, A., Yildirim, S. i Kiraz, E. (2010). Who are the future teachers in Turkey? Characteristics of entering student teachers. *International Journal of Educational Development*, 30(1), 91–101. <https://doi.org/10.1016/j.ijedudev.2009.06.005>
- Akyeampong, K. i Stephens, D. (2002). *International Journal of Educational Development*, 22(3-4), 261–274. [https://doi.org/10.1016/s0738-0593\(01\)00064-5](https://doi.org/10.1016/s0738-0593(01)00064-5)
- Alderson P. (1999). Human rights and democracy in schools – do they mean more than ‘Picking up litter and not killing whales?’. *The International Journal of Children's Rights* 7(2):185–205. <https://doi.org/10.1163/15718189920494336>
- Cockerham, W. C., Dingwall, R., & Quah, S. R. (2014). *The Wiley-Blackwell Encyclopedia of Health, illness, behavior, and Society*. <https://doi.org/10.1002/9781118410868.wbehibs395>
- Ben-Arieh, A. (2007). The child indicators movement: past, present, and future. *Child Indicators Research*, 1(1), 3–16. <https://doi.org/10.1007/s12187-007-9003-1>
- Ben-Arieh, A. i Khoury-Kassabri, M. (2008). Attitudes toward and understanding of children's rights among middle school students in Jerusalem: The role of family values and patterns, nationality, and religion. *American Journal of Orthopsychiatry*, 78(3), 359–368. <https://doi.org/10.1037/a0014183>
- Bohrnstedt, G. W., Freeman, H. E. i Smith, T. (1981). Adult Perspectives on Children's Autonomy. *Public Opinion Quarterly*, 45(4), 443. <https://doi.org/10.1086/268680>
- Borić, I. i Širanović, A. (2019). „Temeljna polazišta razumijevanja participacije djece u školi“ u: Borić, I., Ćosić, A., Huić, A., Kranželić, V., Mirosavljević, A., Osmak Franjić, D. i

- Širanović, A. (2019). *Participacija djece u školi*. Pravobranitelj za djecu Republike Hrvatske.
- Bourdieu, P. (1986). Forms of capital. *Handbook of Theory of Research for the Sociology of Education*. Greenwood, New Haven; CT.
- Boutros, A. (2018). The right to rights: Education as the problem and solution to the lack of enforcement of international human rights law: *International Journal of Progressive Education*, 14(2), 161–175. <https://doi.org/10.29329/ijpe.2018.139.12>
- Cassidy, C., Brunner, R.. i Webster, E. (2013). Teaching human rights? ‘all hell will break loose!’ *Education, Citizenship and Social Justice*, 9(1), 19–33. <https://doi.org/10.1177/1746197913475768>
- Cherney, I. D. i Shing, Y. L. (2008). Children's nurturance and self-determination rights: A cross-cultural perspective. *Journal of Social Issues*, 64(4), 835–856. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.2008.00591>.
- Cherney, I. D., Greteman, A. J. i Travers, B. G. (2008). A cross-cultural view of adults' perceptions of children's rights. *Social Justice Research*, 21(4), 432–456. <https://doi.org/10.1007/s11211-008-0079-7>
- Cornish, T. i Jones, P. (2013). Unconscious bias in higher education: literature review. London: Equality Challenge Unit. Sa: <https://www.ecu.ac.uk/publications/unconscious-bias-in-higher-education/>.
- Covell, K. (2010). School engagement and rights-respecting schools. *Cambridge Journal of Education*, 40(1), 39–51. <https://doi.org/10.1080/03057640903567021>
- Howe, R. B. i Covell, K. (2010). Miseducating children about their rights. *Education, Citizenship and Social Justice*, 5(2), 91–102. <https://doi.org/10.1177/1746197910370724>
- Covell, K., McNeil, J. K. i Howe, R. B. (2009). Reducing teacher burnout by increasing student engagement. *School Psychology International*, 30(3), 282–290. <https://doi.org/10.1177/0143034309106496>

- Covell, K., O’Leary, J., i Howe, R. B. (2002). Introducing a new grade 8 curriculum in children’s rights. *Alberta Journal of Educational Research*, 48(4), 302–313. <https://doi.org/10.1177/1746197910370724>
- Christopher, A. N. i Mull, M. S. (2006). Conservative ideology and ambivalent sexism. *Psychology of Women Quarterly*, 30(2), 223–230. <https://doi.org/10.1111/j.1471-6402.2006.00284>
- Dunning, D., Heath, C., i Suls, J. M. (2004). Flawed self-assessment: Implications for health, education, and the workplace. *Psychological Science in the Public Interest*, 5(3), 69–106. <https://doi.org/10.1111/j.1529-1006.2004.00018>
- D’Souza, O. R. (2010). *Rural-Urban Divide and awareness regarding human rights issues: A case study in shimoga district in Karnataka*. SSRN. Sa: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1541680
- Evans, J., Lynch, D. i Lange, D. (2007). The role of Humanities and Social Sciences in the Civil Engineering Body of Knowledge. *Annual Conference & Exposition Proceedings*. <https://doi.org/10.18260/1-2--2243>
- Field, A. P. (2009). *Discovering statistics using Spss*. SAGE.
- Galan, L., Osserman, J., Parker, T. i Taylor, M. (2019). *How young people consume news and the implications for mainstream media*. Reuters News Agency. Sa: <https://www.reutersagency.com/en/reuters-community/how-young-people-consume-news-and-the-implications-for-mainstream-media/>
- Gerber, P. (2008). *From convention to classroom: the long road to human rights education*. University of Melbourne. Sa: <https://minerva-access.unimelb.edu.au/handle/11343/39361>
- Hart, S. N. i Hart, B. W. (2014). Children’s rights and School Psychology: Historical Perspective and implications for the profession. *School Psychology International*, 35(1), 6–28. <https://doi.org/10.1177/0143034313508875>

- Hart, S. N. i Pavlović, Z. (1991). Children's rights in education: An historical perspective. *School Psychology Review*, 20(3), 345–358. <https://doi.org/10.1080/02796015.1991.12085558>
- Hertel, S. i MacKay, A. (2015). Engineering and human rights: Teaching across the divide. *Business and Human Rights Journal*, 1(1), 159–164. <https://doi.org/10.1017/bhj.2015.11>
- Ilišin, V. i Radin, F. (2002). Mladi uoči trećeg milenija. Zagreb: Institut za društvena istraživanja: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.
- Jerome, L. (2016). Interpreting children's rights education: Three perspectives and three roles for teachers. *Citizenship, Social and Economics Education*, 15(2), 143–156. <https://doi.org/10.1177/2047173416683425>
- Jerome, L., Emerson, L., Lundy, L., i Orr, K. (2015). *Teaching and learning about child rights: a study of implementation in 26 countries*. UNICEF. Sa: <https://www.unicef.org/media/63086/file/UNICEF-Teaching-and-learning-about-child-rights.pdf>.
- Jiang, X., Kosher, H., Ben-Arieh, A. i Huebner, E. S. (2013). Children's rights, school psychology, and well-being assessments. *Social Indicators Research*, 117(1), 179–193. <https://doi.org/10.1007/s11205-013-0343-6>
- Kahneman, D., Lovallo, D. i Sibony, O. (2011). The big idea: before you make that big decision. *Harvard Business Review*, 89(6), 50-60. Sa: <https://hbr.org/2011/06/the-big-idea-before-you-make-that-big-decision>.
- Keng, C. H. (2008) Turning around negative attitudes toward human rights through human rights education. *Human Rights Education in Asian Schools*, 11, 3-13. Sa: <https://thefreecoursesite.com/hurights.or.jp/>
- Kline, R. B. (2011). *Principles and practice of structural equation modeling*. New York: The Guilford Press.
- Lai, C. K., Hoffman, K. M. i Nosek, B. A. (2013). Reducing implicit prejudice. *Social and Personality Psychology Compass*, 7(5), 315–330. <https://doi.org/10.1111/spc3.12023>

- Lee, C. (2017). *Awareness as a first step toward overcoming implicit bias*. GWU Law School Public Law Research Paper, 2017-56. https://scholarship.law.gwu.edu/faculty_publications/1291/
- Lyle, S. (2014). Embracing the UNCRC in Wales (UK): Policy, pedagogy and prejudices. *Educational Studies*, 40(2), 215–232. <https://doi.org/10.1080/03055698.2013.870880>
- Minor, L. C., Onwuegbuzie, A. J., Witcher, A. E. i James, T. L. (2002). Preservice teachers' educational beliefs and their perceptions of characteristics of effective teachers. *The Journal of Educational Research*, 96(2), 116–127. <https://doi.org/10.1080/00220670209598798>
- Moore, D. A., i Healy, P. J. (2008). The trouble with overconfidence. *Psychological Review*, 115(2), 502–517. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.115.2.502>
- Morin, R. (2020). *Exploring racial bias among biracial and single-race adults: The IAT*. Pew Research Center's Social & Demographic Trends Project. Sa: <https://www.pewresearch.org/social-trends/2015/08/19/exploring-racial-bias-among-biracial-and-single-race-adults-the-iat/>
- Morine, S. (2000). *Children's and parents' attitudes towards children's rights and perceptions of family relationships*. [Diplomski rad]. The Ontario Institute for Studies in Education of the University of Toronto.
- Olsson, Å. (2020). Children's rights in Swedish teacher education. *Human Rights Education Review*, 3(2), 49–67. <https://doi.org/10.7577/hrer.3925>
- Padhy, K. S. i Rath, R. (1986). Role of family and education in transmission of political values. *The Indian Journal of Political Science*, 47(3), 340-352. <https://www.jstor.org/stable/41855250>.
- Petani, R. i Mijić, J. (2017). Percepcija poštivanju prava djeteta u obitelji kod mladih – prikaz empirijskog istraživanja. *Acta Iadertina*, 6(1). <https://doi.org/10.15291/ai.1225>
- Peterson-Badali, M., Morine, S. L., Ruck, M. D. i Slonim, N. (2004). Predictors of maternal and early adolescent attitudes toward children's nurturance and self-determination

- rights. *The Journal of Early Adolescence*, 24(2), 159–179.
<https://doi.org/10.1177/0272431603262667>
- Peterson-Badali, M., Ruck, M. D. i Ridley, E. (2003). College students' attitudes toward children's nurturance and self-determination Rights1. *Journal of Applied Social Psychology*, 33(4), 730–755. <https://doi.org/10.1111/j.1559-1816.2003.tb01922>
- Peterson-Badali, M. i Ruck, M. D. (2008). Studying children's perspectives on self-determination and nurturance rights: Issues and challenges. *Journal of Social Issues*, 64(4), 749–769. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.2008.00587>
- Petz, B. (2005). Psihologijski rječnik. Naklada Slap, Jastrebarsko.
- Richardson, P. W. i Watt†, H. M. (2006). Who chooses teaching and why? profiling characteristics and motivations across three Australian universities. *Asia-Pacific Journal of Teacher Education*, 34(1), 27–56.
<https://doi.org/10.1080/13598660500480290>
- Rogers, C. M. i Wrightsman, L. S. (1978). Attitudes toward children's rights: Nurturance or self-determination? *Journal of Social Issues*, 34(2), 59–68.
<https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.1978.tb01029>
- Ruck, M. D., Abramovitch, R. i Keating, D. P. (1998). Children's and adolescents' understanding of rights: Balancing nurturance and self-determination. *Child Development*, 69(2), 404. <https://doi.org/10.2307/1132174>
- Ruck, M. D., Peterson-Badali, M. i Day, D. M. (2002). Adolescents' and mothers' understanding of children's rights in the home. *Journal of Research on Adolescence*, 12(3), 373–398. <https://doi.org/10.1111/1532-7795.00038>
- Tibbitts, F. (2004). *Literature review on outcomes of school-based programs related to “learning to live together.”* paper for IBE/UNESCO, Geneva. Sa:
https://www.academia.edu/1423871/Literature_review_on_outcomes_of_school_based_programs_related_to_Learning_to_live_together_.
- To, K. L. S. (2011). *The role of democratic family and school environment in urban and rural chinese adolescents' attitudes about children's rights and their psychological well-*

being. [Diplomski rad.] Department of Human Development and Applied Psychology,
Ontario Institute for Studies in Education of the University of Toronto.

UN General Assembly (1989). *United Nations Convention on the Rights of the Child*. New
York: UNICEF. <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CRC.aspx>

Werang, B. R., Lewaherilla, E. D. i Irianto, O. (2016). The effect of teachers' socioeconomic
status on elementary schools' life in Indonesia: An empirical study in the elementary
schools of Merauke District, Papua. *International Journal of Research Studies in
Management*, 6(1). <https://doi.org/10.5861/ijrsm.2017.1657>

PRILOG A

Tablica 5

Matrica faktorske strukture čestica koje tvore skalu o dječjim pravima

Čestice	Komponenta 1	Komponenta 2
1. Svako dijete trebalo bi imati pravo na zaštitu od svih oblika diskriminacije.	0.766	0.325
2. Svako dijete trebalo bi imati pravo na potrebnu zaštitu i skrb za optimalan rast i razvoj.	0.833	0.318
3. Svako dijete trebalo bi imati pravo na slobodno izražavanje svojih stavova u svim kontekstima u kojima se kreće i o svim pitanjima koja ga/je se tiču.	0.669	0.42
4. Svako dijete trebalo bi imati pravo na slobodu od prisile da izrazi vlastito mišljenje.	0.57	0.347
5. Svako dijete trebalo bi imati pravo na sudjelovanje u odlučivanju o pitanjima koja ga/je se tiču.	0.648	0.303
6. Svako dijete trebalo bi imati pravo na sudjelovanje u odlučivanju o pitanjima koja se odnose na djecu u cjelini.	0.528	
7. Svako dijete trebalo bi imati pravo izražavati sebe i svoju perspektivu na različite načine (na primjer. usmeno. pismeno. neverbalno. umjetnošću. itd.).	0.699	
8. Svako dijete trebalo bi imati pravo samostalno birati aktivnosti kojima se želi baviti u slobodno vrijeme.	0.839	
9. Svako dijete trebalo bi imati pravo na dobivanje relevantnih i kvalitetnih informacija.	0.784	0.341
10. Svako dijete trebalo bi imati pravo birati svoju vjeroispovijest.	0.882	
11. Svako dijete trebalo bi imati pravo samostalno odlučiti o svojem vjerskom odgoju.	0.776	0.353
12. Svako dijete trebalo bi imati pravo samostalno odabrati vrstu škole koju će pohađati.	0.496	0.338
13. Svako dijete trebalo bi imati pravo na zaštitu privatnosti u javnosti i medijima.	0.811	0.374
14. Svako dijete trebalo bi imati pravo na privatnost osobnih stvari i dopisivanja u obitelji.	0.51	
15. Svako dijete trebalo bi imati pravo na privatnost osobnih stvari i dopisivanja u školi i drugim ustanovama u kojima boravi.	0.704	0.455
16. Svako dijete trebalo bi imati pravo na kvalitetnu literaturu za čitanje (knjige. časopisi. internetski i medijski sadržaji).	0.677	0.448
17. Svako dijete trebalo bi imati pravo na zaštitu od informacija i sadržaja koji štete razvoju djece.	0.77	0.423
18. Svako dijete trebalo bi imati pravo na zaštitu od svih oblika nasilja u svim sredinama u kojima boravi (obitelj. škola. druge ustanove).	0.461	0.343
19. Svako dijete trebalo bi imati pravo na socijalnu sigurnost (npr. besplatna zdravstvena zaštita).	0.579	
20. Svako dijete trebalo bi imati pravo na primjeren životni standard.	0.876	

21. Svako dijete trebalo bi imati pravo na besplatno osnovno obrazovanje.	0.431	0.6
22. Svako dijete trebalo bi imati pravo na besplatno srednjoškolsko obrazovanje.	0.375	0.478
23. Svako dijete trebalo bi imati pravo na besplatno visokoškolsko obrazovanje.		0.697
24. Svako dijete trebalo bi imati pravo na kvalitetno obrazovanje u skladu sa suvremenim znanstvenim spoznajama.		0.735
25. Svako dijete trebalo bi imati pravo na besplatne udžbenike i druge nastavne materijale barem za osnovni odgoj i obrazovanje.	0.561	0.539
26. Svako dijete trebalo bi imati pravo na odmor.	0.394	0.578
27. Svako dijete trebalo bi imati pravo na igru i razonodu.		0.727
28. Svako dijete trebalo bi imati pravo na sudjelovanje u aktivnostima u slobodnom vremenu (izvanškolskim i drugim aktivnostima).		0.76
29. Svako dijete trebalo bi imati pravo na slobodu od fizičkog rada ili drugog posla koji bi mu/joj ometao obrazovanje.		0.669
30. Svako dijete trebalo bi imati pravo na zaštitu od zloupotrebe alkohola i droga.		0.393
31. Svako dijete trebalo bi imati pravo na čist zrak i zdrav okoliš.		0.409

Ljestvicu podrške pravima na zaštitu čini 20 čestica - 1, 2, 9, 13, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31. Dok ljestvicu podršku pravima na samoodređenje čini 11 čestica - 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 11, 12, 14, 15. Korištena je oblimin rotacija faktora. Oba faktora objašnjavaju visokih 47.2% varijance mjernog instrumenta.

PRILOG B

Tablica 1

Deskriptivni podaci i postoci odgovora na skali od 1 do 7 za čestice skale o dječjim pravima na zaštitu (N=265)

Čestice	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>
1. Svako dijete trebalo bi imati pravo na zaštitu od svih oblika diskriminacije.	6.91	0.41	0%	0%	0.4%	0%	1.9%	4.2%	93.6%
2. Svako dijete trebalo bi imati pravo na potrebnu zaštitu i skrb za optimalan rast i razvoj.	6.97	0.27	0%	0%	0.4%	0%	0%	1.1%	98.5%
9. Svako dijete trebalo bi imati pravo na dobivanje relevantnih i kvalitetnih informacija.	6.85	0.50	0%	0%	0.4%	0.4%	2.6%	7.2%	89.4%
13. Svako dijete trebalo bi imati pravo na zaštitu privatnosti u javnosti i medijima.	6.88	0.54	0%	0.4%	0.8%	0%	0.8%	5.7%	92.5%

16. Svako dijete trebalo bi imati pravo na kvalitetnu literaturu za čitanje (knjige, časopisi, internetski i medijski sadržaji).	6.89	0.51	0%	0.4%	0.4%	0.4%	0.8%	4.9%	93.2%
17. Svako dijete trebalo bi imati pravo na zaštitu od informacija i sadržaja koji štete razvoju djece.	6.75	0.71	0%	0%	1.1%	1.1%	5.3%	6.8%	85.7%
18. Svako dijete trebalo bi imati pravo na zaštitu od svih oblika nasilja u svim sredinama u kojima boravi (obitelj, škola, druge ustanove).	6.94	0.35	0%	0%	0.4%	0%	0.8%	3.4%	95.5%
19. Svako dijete trebalo bi imati pravo na socijalnu sigurnost (npr. besplatna zdravstvena zaštita).	6.95	0.30	0%	0%	0.4%	0%	0%	3.0%	96.6%
20. Svako dijete trebalo bi imati pravo na primjeren životni standard.	6.92	0.38	0%	0%	0.4%	0.4%	0.4%	4.2%	94.7%
21. Svako dijete trebalo bi imati pravo na besplatno osnovno obrazovanje.	6.97	0.30	0%	0%	0.4%	0%	0.8%	0%	98.9%
22. Svako dijete trebalo bi imati pravo na besplatno srednjoškolsko obrazovanje.	6.91	0.48	0%	0%	1.1%	0%	0.8%	2.6%	95.5%
23. Svako dijete trebalo bi imati pravo na besplatno visokoškolsko obrazovanje.	6.58	1.02	0%	1.1%	1.5%	4.2%	6.4%	4.5%	82.3%
24. Svako dijete trebalo bi imati pravo na kvalitetno obrazovanje u skladu sa suvremenim znanstvenim spoznajama.	6.90	0.45	0%	0%	0.4%	1.1%	0%	4.9%	93.6%
25. Svako dijete trebalo bi imati pravo na besplatne udžbenike i druge nastavne materijale barem za osnovni odgoj i obrazovanje.	6.82	0.69	0%	0.4%	0.4%	3.0%	1.1%	3.0%	92.1%
26. Svako dijete trebalo bi imati pravo na odmor.	6.89	0.43	0%	0%	0.4%	0%	1.9%	5.7%	92.1%
27. Svako dijete trebalo bi imati pravo na igru i razonodu.	6.91	0.40	0%	0%	0.4%	0%	1.5%	4.9%	93.2%
28. Svako dijete trebalo bi imati pravo na sudjelovanje u aktivnostima u slobodnom vremenu (izvanškolskim i drugim aktivnostima).	6.92	0.36	0%	0%	0.4%	0%	0.4%	6.0%	93.2%
29. Svako dijete trebalo bi imati pravo na slobodu od fizičkog rada ili drugog posla koji bi mu/joj ometao obrazovanje.	6.56	0.95	0.8%	0%	0.8%	3.0%	7.9%	11.7%	75.8%
30. Svako dijete trebalo bi imati pravo na zaštitu od zloupotrebe alkohola i droga.	6.82	0.59	0%	0%	0.8%	1.1%	1.9%	7.5%	88.7%
31. Svako dijete trebalo bi imati pravo na čist zrak i zdrav okoliš.	6.95	0.33	0%	0%	0.4%	0%	0.8%	2.3%	96.6%

Legenda: *M* = aritmetička sredina; *SD* = standardna devijacija; *1* - uopće se ne slažem; *2* - uglavnom se ne slažem; *3* – više se ne slažem nego se slažem; *4* - niti se slažem niti se ne slažem; *5* - više se slažem nego se ne slažem; *6* - uglavnom se slažem; *7* - u potpunosti se slažem

PRILOG C

Tablica 2

Deskriptivni podaci i postoci odgovora na skali od 1 do 7 za čestice skale o pravima djece na samoodređenje (N=265)

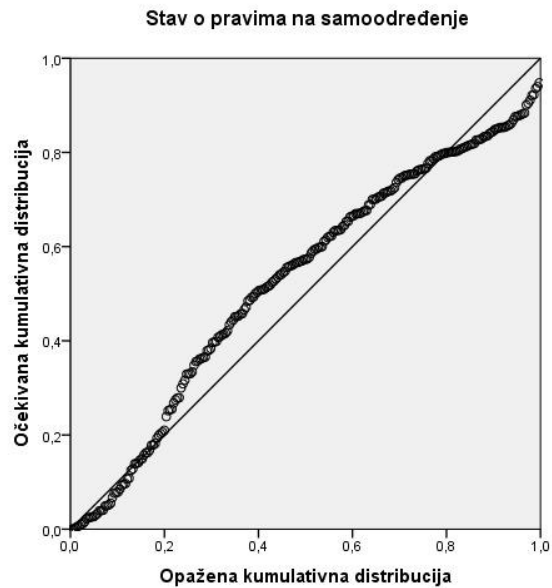
Čestice	<i>M</i>	<i>SD</i>	1	2	3	4	5	6	7
3. Svako dijete trebalo bi imati pravo na slobodno izražavanje svojih stavova u svim kontekstima u kojima se kreće i o svim pitanjima koja ga/je se tiču.	6.58	0.76	0%	0%	0.4%	1.9%	8.7%	17.7%	71.3%
4. Svako dijete trebalo bi imati pravo na slobodu od prisile da izrazi vlastito mišljenje.	6.63	0.82	0%	0%	1.1%	2.6%	7.2%	9.8%	79.2%
5. Svako dijete trebalo bi imati pravo na sudjelovanje u odlučivanju o pitanjima koja ga/je se tiču.	6.24	1.14	0.0%	1.1%	2.6%	5.3%	12.1%	19.6%	59.2%
6. Svako dijete trebalo bi imati pravo na sudjelovanje u odlučivanju o pitanjima koja se odnose na djecu u cjelini.	5.80	1.38	0.8%	1.9%	4.5%	9.8%	20.0%	18.9%	44.2%
7. Svako dijete trebalo bi imati pravo izražavati sebe i svoju perspektivu na različite načine (na primjer, usmeno, pismeno, neverbalno, umjetnošću, itd.).	6.77	0.60	0%	0%	0.4%	1.1%	3.4%	10.9%	84.2%
8. Svako dijete trebalo bi imati pravo samostalno birati aktivnosti kojima se želi baviti u slobodno vrijeme.	6.50	0.77	0%	0%	0.8%	0.8%	10.2%	24.5%	63.8%
10. Svako dijete trebalo bi imati pravo birati svoju vjeroispovijest.	6.17	1.35	0.4%	2.3%	3.8%	8.3%	8.7%	12.5%	64.2%
11. Svako dijete trebalo bi imati pravo samostalno odlučiti o svojem vjerskom odgoju.	5.91	1.59	1.9%	4.2%	4.5%	7.9%	9.8%	15.1%	56.6%
12. Svako dijete trebalo bi imati pravo samostalno odabrati vrstu škole koju će pohađati.	5.98	1.38	0.4%	2.6%	5.7%	6.4%	10.9%	23.0%	50.9%
14. Svako dijete trebalo bi imati pravo na privatnost osobnih stvari i dopisivanja u obitelji.	6.17	1.22	0.4%	1.5%	1.9%	7.5%	12.8%	17.4%	58.5%
15. Svako dijete trebalo bi imati pravo na privatnost osobnih stvari i dopisivanja u školi i drugim ustanovama u kojima boravi.	6.17	1.18	.8%	1.1%	2.3%	4.9%	11.7%	25.7%	53.6%

Legenda: *M* = aritmetička sredina; *SD* = standardna devijacija; 1 - uopće se ne slažem; 2 - uglavnom se ne slažem; 3 - više se ne slažem nego se slažem; 4 - niti se slažem niti se ne slažem; 5 - više se slažem nego se ne slažem; 6 - uglavnom se slažem; 7 - u potpunosti se slažem

PRILOG D

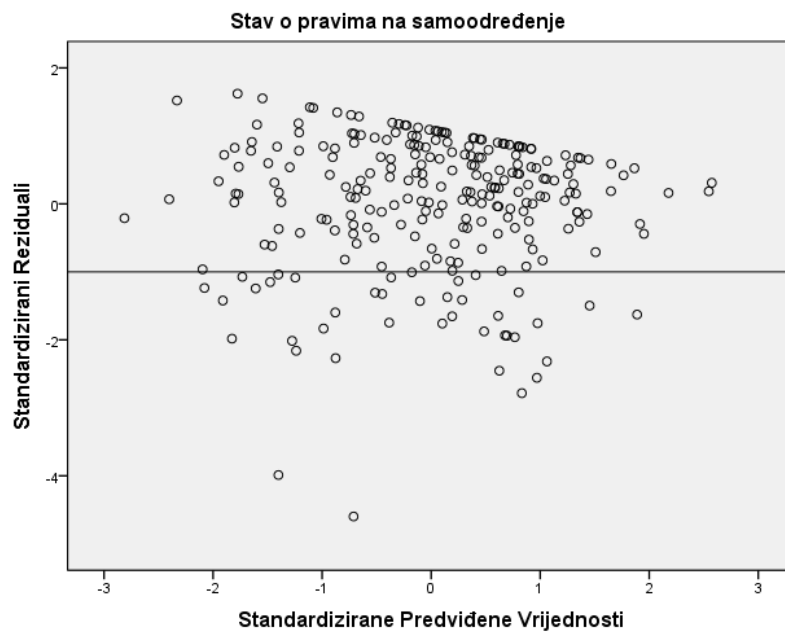
Slika 2

P-P graf za usporedbu normaliteta distribucije reziduala skale podržavanja prava na samoodređenje

Slika 3

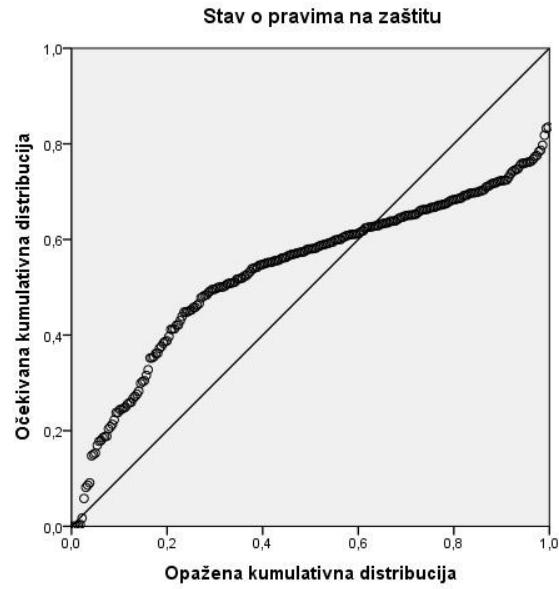
Dijagram raspršenja reziduala stavova prema pravima na samoodređenje

PRILOG E

Slika 4

P-P graf za provjeru normaliteta distribucije reziduala skale podržavanja prava na zaštitu

Slika 5

Dijagram raspršenja reziduala stavova prema pravima na zaštitu

